

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!



БУРЯД ҮНЭН

1996
МАРТЫН
6
Хабарай эхин сагаан
бар
Нарын 16
СРЕДА
гарагай 4
№44 (19384)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарага

Бүгэдэ
арадай
газетэ

ТУНАЛАМЖЫН АШААР

Хаяхан эдээ хоолой корпорациин бүлөөн боложо үнгэрхэн юм. Эндэ түрүүлэн үгэ абаһан Хурамхаанай күдөө ажахын управлениин начальник, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат Виктор Васильевич Бубнов эдээ хоолой корпорациин оруулһан туһаламжа тушаа үгэ хэлээ. Хабарай тарилга үнгэргэхэ арга боломжогүй байхадань, гүрэн түрэхөө иигэжэ барбайжа байхадань, арсаха байгаа аалши? Корпорациин зүгһөө үгтэнэн үнгэн хангаар тус аймаг хабарайнгаа тарилга үнгэргэнэнгээ ашаарэнэжэлэй бэлжэлгэ яһала барагтай үнгэргэжэ байна гэхэдэ, алдуу болохогүй.



РАГ ДЭЭРЭ: В. В. Бубнов.
С.БАЛДУЕБАЙ фото.

Тарилга - 96

БАЯН УРГАСА БИДЭНЭЙ ГАРТА

Манай Барханай бригадын хоной харьяата газар мандаа Лениней нэрэмжэтэ хохоо хадаа хоёр тракторно-траяан ажахын бригадатай юм. Тэдэндэмнай 80 гаран үүн ажаллана, — гэжэ тус хохоозой правлениин түрүүлэгшэ Бутыдма Дамдиновна Бадмаева хөөрэнэ.

Мүнөө бригадын механизаторнуудажахынгаа уран дархашуулгай хамтаран, 200 тоннын багтаамжатай орооһо таряа хадагалха складай байра бодхоожо эхилээ. Зүгөөр Элхэнэй тракторно-траяан ажалай бригадые Ажалай Улаан тугай орденго Александр Едошкеевич Галсанов хүтэлнэ. Тэрэ балшар бага наһанһаа хуби заяагаа Баруун Хүнтэйн таряалангуудтай холбонхой гэхэдэ, алдуугүй ха.

— Техникэмнай хуушаржал байна даа. Тиигээшье наань, шадал соогоо заһабарилжа, бэлэн болгоожобайнабди. Запасной хэрэгсэлнүүд дуталдана, Уйльемнай үзүүлнэ. Мүнөө сагай хүндэ байдалые хараада абан, бии байгаа оньһон түхээрлэгэнүүдээ заһабарилжал байна гэшээлдидеа, — гэжэ Бутыдма Дамдиновна харюусаба.

Сагаан-Нууртахи бригадые Виктор Ильич Дамдиуев хүтэлбэрилнэ. Энэ үгхэрнай инженер-механигай мэргэжэлтэй, Дамдиуев дүршэлтэй хүн юм хөөрэнэ.

Галсановай бригадын таряалангуудай талмай дүн хамтадаа 4595 гектар юм. Тэрэнэйн гурбанай нэгэнийнь паар болгогдон, сагай эрилтэдэ харюусамаар хахалагдаад, мүнөө саһан сагаан хүнжэл дороо бүхэ нойроор нойрсожо байгаа.

— Хабарай тарилга үнгэргэхэ хамаг үрэхэ хүрэнгэмнай бии. Алтан намарай үеэр тэрэмнай шалгалта гараа хэн. Эрхим сэгнэлтэдэ хүртэнхэй. Тарилга саг соонь үнгэргэхэ хүсэлэнтэйбди, — гэжэ нүхэр Бадмаева хэлэнэ.

МАЛШАДАА АЛИ БОЛОХООР ДЭМЖЭХЭ!

Загарайн, Ивалгын, Тарбагатайн аймагуудай хугоо ажыхынууд Улаан-Үгэ хотого дүтэ хадаа хотыхидые мяха, һү, тоһоор нилээд элбэгээр хангаха шадалтай. Тус аймагта 12 ажахы, 210 торяашадай нэгдэлнүүд тоологдоно. Жэшээд, "8 марта" гэхэн колхоз жэлхэ жэлдэ таряа ногооний ургаса ехээр хуряана.

Хабарай шорган үшөөл ута. Халхи шуургата ута үдэрнүүд үзэгдэхэ даа. Тус ажыхынуудай малшаг, мэргэжэлтэд бии байһан тэжээлэ тон гамтайгаар гаргашалжа, малаа түрүүшын ногоондо гаргаха аргатай. Аймаг соо элдэбин шалтагаануудһаа боложо, таряанай поли 4 жэлэй туршада 6642 гектараар хороо. Ургаса доошолоо. Хартаабха, ногоон эдэин һайрхамаар урганагүйл даа. Хото шадагай ажыхы ногоон эдэ мүү бэшээр ургуулдаг байгаа. Тэдэндэ саашадаа томо теллицэ барихань бэрхэтэй болоо. Ногоон эдэинһөө ороһон олзоһоо сүүдхэдэ 30 тонно шулуун нүүрһэ гаргашалхадань, арай шууд хүрэнэ. Горогто дүтэ байһан ажыхынууд ногоон эдэе тушаахадаа, олзотонго гэжэ мэдэнибди. Урганаингаа томо фермнүүдые хаажа, таатай зохид 70-80 толгой үнээ барихи барилганууд хэрэгтэй болоо хаш. Юуб гэхэдэ, зайн гал нилээд арьбадхагдаха бшуу. Эбэртэ бодо малые үржүүлхэ пунктнууд нэргээгдэхэ ёһотой. Мүноонэй сагта малаа үржүүлхэ бэрхэ мэргэжэлтэд хэрэгтэй. Энэ асууул хугоо ажыхын дарганарай хиналта доро байхань лабтай. Тиибэшье 1995 ондо аймаг соо хамта 100 толгой үнээинһөө оройдоо 69 тугал абтаа. Нэгэ хэдэн жэлэй саана 100 үнээинһөө 85-90 тугал абтаагай байгаа бшуу.

Унгэрхэн жэлдэ ажыхын һаалишаг үнээн бүхэинһөө дунда зэргээр 1138 килограмм һү һаажа, гүрэнгэ 1000 центнер һайн шанартай сагаан эдэе тушаажа байһан юм. Колхозой һаалишаг 1500-2000 түхэригөөр нэгэ килограмм һү гүрэнгэ тушаахадаа, миинтээр тооний Улаан-Үгын һү үйлэбэрилдэг заводто хугалдана. Мүноо болотор 40 миллион түхэриг үршэ үгэжэ шадаһагүй.

Малай тоо хороохо гэшээ тон ехэ алдуу болоно. Мүноо үбэлжэлгэдэ малай ехэ гарзагүйгөөр ногоондо орохонь шуухаа. Тус аймаг мүнөө 3711 эбэртэ бодо малтай, 6358 толгой хонитой, 367 адуутай, 588 гахайтай, 52802 тахьяатай 1996 ониие утаба.

Мүн Хоёрдохёор, гүрэнһөө холимол тэжээл үгтэнлэгүй. Хаамхай үнээдтэ эдихэ соонь сенаж, силос дарагддаг бэлэй, — гэжэ түбэй фермые даагша Барзгий Молонович Лубсанов хэлэнэ хэн. Энэнь тон зүб.

Малай үбэлжэлгэ хээээгэшье бэлэхэнээр үнгэргэггүй ха юм. Үбэлжэлгын үгэдэ малшаг, хонишогто али болохо туһаламжа хэрэгтэй. Ветеринария врачнууд, наймаашаг малшагта үсөөн ошоно. Гол шалтагаануинь гэхэдэ, тоһо түлүшэ үгы гэжэ мэдүүлнэ. Хэрбээе дарганарын малшагтаа аихаралаа хандуулаа наань, иимэ хүндэ байдал тохёолдохошьегүй хэн ха. Дээдын тушаалтаг малшагтаа ержэ, дулаан үгөөрөөшье һаа, сэдхэлыень баясуула ябаха байгаал даа. Энэнь аша туһатай байхал хэн гэжэ һанагдана.

Фермын 4 һаалишан Г. В. Вторушина, А. И. Шашина, В. Ю. Кожевникова, О. Ю. Кожевникова гэгшэд үнээн бүхэинһөө тус тустаа 3040, 2271, 2048, 2152 килограмм һү һаажа, аймагай һаалишадай дунда түрүүлхэн зандаа. Тэдэинэй дунда Гильбэрын һаалишан Н. Д. Дылгырова 2000-най тоого орожо, 2103 килограмм һү үнээн бүхэинһөө һаһан байна. Нина Дылгыровна Дылгырова даажа абаһан 18 үнээинһөө 19 тугалтай боложо, гарзига оруулангүйл, тэдэинэ тэнжүүлнэ. Гильбэрын ажыхы энэ жэлдэ 500 килограммһаа үлүүтэй һү үнээн бүхэинһөө һаагаа. Энэ ехэ амжалта гэшээ. Яшварь һарын мэдээгээр, гильбэрынхид нэгэ үхэртэ 16 центнер, "8 марта" колхозойхид 14 центнер, хото шадагай ажыхы 16 центнер тэжээлтэй үлөөд

Малай үбэлжэлгэ хээээгэшье бэлэхэнээр үнгэргэггүй ха юм. Үбэлжэлгын үгэдэ малшаг, хонишогто али болохо туһаламжа хэрэгтэй. Ветеринария врачнууд, наймаашаг малшагта үсөөн ошоно. Гол шалтагаануинь гэхэдэ, тоһо түлүшэ үгы гэжэ мэдүүлнэ. Хэрбээе дарганарын малшагтаа аихаралаа хандуулаа наань, иимэ хүндэ байдал тохёолдохошьегүй хэн ха. Дээдын тушаалтаг малшагтаа ержэ, дулаан үгөөрөөшье һаа, сэдхэлыень баясуула ябаха байгаал даа. Энэнь аша туһатай байхал хэн гэжэ һанагдана.

В. БАТОРОВ.

Россин Федерациин Герой, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда хабаадагша
Вандышев Сергей Иванович
удаан саг соо хүндөөр үбшэлжэ, 77-той боложо ябатараа, 1996 оной мартын 4-дэ наһа бараба гэжэ Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительството мэдээсээд, түрэлхидтэнэ, дүтын хүнүүдтэ гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр

Сагаалган-96



ЭХЭ САГААН НЮТАГТАА ЭНХЭРЭЛ ДУУГАА ҮРГЭБЭ

А ГЛАГ ХАЙХАН Агын Тойрогхоо уг гарбалтай Ага найман эсэгийн түлөөлэгшэд хабарай эжин сагаан бар харын 11-дэ Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрта Сагаалганайнгаа хайндэртэ сугларжа, бэе бээе золгожо амаршалхан, хүчинэн хүхилдээн, согтой дориоунаар амаржа сэнгээн байха юм.

Үндэһэн театраймшай артистнууд шог зугаатай, хүгжэм дуута шоу-концерт табижа, энэ үдэшэ эндэ суглааргшадые халуунаар амаршалба. Тайзанай урда талада хүжэ санзай уууулагдажа, танхим соогуур Агын үргэн талын ая гангын хангал хайхан үнэр анхилхадал гэнэ. Сагнаа урд наһа бараһан Буряадай мэдэжэ поэт Дордок Улыгүев урданай ёһо запшалай нэргээгдэхэ байһые зүрхэ сэдхэлээрээ уридшалан мэдэржэ, иигэжэ бэшэһэншые байхадаа магадгүй:

Анха урдынгаа нангин ёһо дэбжүүлэе, Адха адхаар ая гангаа суглуулая.

Айл айлаар ариун хангалын тунаг лэ, Ажабайдалай хүдэе түхөөн шатаг лэ!

Боро харанай үе. Эдэб амитад ойн соорхойдо суглараад, хэмнай арбан хоёр жэлье ахалхань гээшэб гэдэжэ, зүбшэжэ байна. Нэгэн шэһин харые хэн түрүүлэн харанаб, тэрэл эхилхэ болоно гэжэ хэлсэбэ ха. Ахир багахан хулгана нэгэн шэһин харые түрүүлэц харажархиба. Ага нютагай бэлигтэ поэт Цэдэб Жамбаловай хүбүүн Саяан Жамбалов үлгэршэн үбгэнэй роль гүйсэдхэжэ, ама сагаан Хулгана арбан хоёр жэлье эхилхэ болобо гэжэ омог дориоунаар соносхоно. Тэрэнэй наһанай нүхэр Эржэна Жамбалова гал улаан Хулгана жэлье шадмар бэрхээр наадажа, альга ташалгаар утгадаа. Арбан хоёр жэлье түгэсхэдэг гадагшаа



хушуугай Гахай жэл (артист Дашин Цырен Дашинамжилов) суглааргшадта ханджа, хахасалгын үрээл табижа, хүддэ-зүүдхэлээ улаан Хулгана жэлдэ дамжуулба. Тиигэжэ гал улаан Хулгана жэл бүрин эрхээс эдлэн.

Буряад Республикын арадай артист Дамба-Дутар Бочиктоев тайзан дээрэ гаража, Ага нютагаархидые гүн сэдхэлхээ халуунаар амаршалан үрээгээд, "Заңдахан бүрээтэй ташуураа..." гэжэ буряад арадай урданай дууе хангиурдаба.

Холын айлшад—Шаралдайн шаазгайтууд (театрай артистнууд) шог ёрто луууудые альбан жэлыбэнээр, согтой хүхиюунээр гүйсэдхэжэ, найрлагшадые хужарлуулаа.

Олон түбинүүдһээ хатан һамгадтай Үхэр хулганын ажабайдалые республикын арадай

артист Олег Бабуев шог зугаатайгаар харуулжа, суглааргшадые хүхээһэн байгаа.

Саяан Жамбалов, Баяр Дышенов гэгшэд хошон үгэтэй, хошор зантай хоёр үбгэд боложо наадахадаа, эндэ нуугшадые эшнотэриг энээлгэһэн байха юм.

Шоу-концертын түгэсхэдэ Россин Федерациин арадай артист Михаил Елбонов композитор Владлен Пантаевай "Гоёл даа" гэжэ дууе агынхидта бэлэглээ.

САГААЛГАНАЙ хайндэрэй сөөрдохи хубида Ага найман эсэгийн түлөөлэгшэд—жэһхэни буряад хубсаһатай, тодорхойлбол, шэршүү торгон тэригтэй, тоорбошо малгайтай, эрмэгтэй гуталтай эрэгтэй, эмэгтэйшүүл—Аюуша хадагуудые баряад зогсоно.

Дэлгүүрэй харилсаанай хүшэр хүндэ мүнөөнэй сагай ушар шалтагаанаар юм гээбы даа, округой засагай зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, уран хайханай бүлгэмүүдэй түлөөлэгшэд нютагаархидаа амаршалхаяа Агын эдин талаһаа буужа шадбагүй. Теэд яахаб даа...

Агын тойрог болон Шэтэ можоһоо уг гарбалтанай "Алхана" эблэлэй зүблэлэй түрүүлэгшэ Г. Ц. Митупов суглааргшадые халуунаар амаршалаад, иигэжэ үрээбэ:

Наһан дээрэ наһа нэмжэ байхадаа,

Айл аймагтаа, арад зондоо Ута наһа, удаан жаргал үрээл!

Жэл бүри жэгдэ амгалан,

Он бүри омог дориоун Сагаалжа, ногоолжо байял даа!

Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй президент, Россин арадай уран зурааша Д. Д. Дугаров тайзан дээрэ гаража, эхэ сагаан нютагаархидаа эльгэлэн байжа амаршалба. Хүн бүхэнэй сэдхэлдэ сээсэ тарифан юушээдэл, хайхан үрээлээр үгээс түгэсхөө:

Гаража ерэһэн энэ Шэнэ жэлдэ

Газар дайдамнай үрээлэтэй байг лэ, Хото,хүдөө нютаг бүхэндэ Хонин төөлэй, сагаан эдээн дэлгэрэг лэл Дэлхэй түбиннай дайнай утаа үзэнгүй, Дэлгэр тэнюун, сэлмэг байха болтогой!

Хитадай Арадай Республикын Үбэр-Монголой Шэнэхээн нютагай басаган Бадма-Хандын гүн сэдхэлэй үргэнүүдээр нааданда ерэгшэдтэ хандажа, "Хэрээстэйхэн хээрээрээ..." гэжэ урданай дууе бэлэглэхэдэнь, альга ташалга аадар бороо шэнгээр шааишаба.

Үнгөрһөн Гахай жэлдэ эхэ амжалта туйлаһан, үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэжэ, нютагайнгаа алдар солые арьбадхалсаһан хүнүүд тайзан дээрэ уригдана. Тэрэ тоодо эрдэмэй докторнууд Д. Г. Дамдинов, Д. Д. Доржиев, Э. Г. Базарон, В. Ж. Цыренов, М. М. Баданов, Б. Б. Намсараев, арадай врач Д. Б. Батоев, туберкулезно диспансерэй ахамад врач Г. Д. Дугарова, Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, поэт В. Б. Намсараев, Россин габьяата артистка Дарима Линховоин, эстрада дуунай уласхоорондын конкурсын лауреат Намгар Лхасаранова, "Абай Гэсэрэй" 1000 жэлэй ойдо зориулагдалан Сурхарбаанай абарга бүхэ Мүнхэ Мункожаргалов гэгшэдэй тайзан дээрэ гарахадань, Аюуша хадагууд, дурасхаалай бэлэгүүд, Россин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын Үндэһэтэй хэрэгүүдэй талаар хорооной түрүүлэгшын орлогшо Б. Б. Жамсуевай амаршалгын бэшгүүд тэдэндэ барюулагдалан байха юм. Мэдээжэ эрдэмтэ, У л а с х о о р о н д ы н информатизациин академиин академик, Америкийн Уласхоорондын биографическа институтай, Кембриджскэ биографическа түбэй олгоһон

"Жэлдэ онсо шалгарһан хүтэһэн хүндэтэ нэрэдэ хүртэһэн Эльберт Гомбожапович Базарон нүхэдэйнгөө зүгһөө үгэ хэлхэдэ суглааргшадые Сагаан наһа амаршалаад, энэ найр наһа эмхидхэгшэдтэ баяр байр хуүргэбэ. Иигэжэ үндэһэн үргэһэн эхэ нютагай аадаршуулжа, магтаал солые дуудуулжа ябаханаа үлүү хайхан дэмбэрэлтэй юун байха гэһэн

САШАДАА концерта наадан табигдажа Сагаалганай хайндэрые дэнзэхэ "Булжамуур" ансамблин артистка Дулма Болотова улаануурхайгаар хатаржа суглааргшадые хужарлуулаа. Лхасаран Линховоин нэрэмжэтэ конкурсын лауреат Эржэна Базарсаева "Инаг дураяа гамнаарай" гэжэ дуу хангиурдаа. Буряадай оперо болон баледэй театрай хоорой дуушан Дулмажаб Митупова Бадма Балдаковой "Инаг шадма" гэжэ дуугаар айлшад амаршалба. Барилдаагаар спортын мастер, арадай дуунуудай уласхоорондын конкурсын лауреат Бата Дашадамжилов "Энэрхн сэдхэл", "Заян Наһа" гэжэ урданай дуунуудые шэнхонүүдэ татадуулжа, альга ташалгаар үдэшгэдэбэ.

Шэнэхээнэй арадай аман зохөөлой ансамбль, буряад драмын театрай артистнууд С. Жаргалова Саяан болон Эржэна Жамбаловтан, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Е-Х. Гомбоин, Хитадай арадай артистка, Нумаа, Россин габьяата артист Б. Бороев, республикын арадай артистка Х. Аюржанова соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Б. Батодоржиев, уласхоорондын конкурсын лауреат Н. Лхасаранова, Улаан-Уды хүгжэмэй колледждо нурадаг Ага нютагай хүбүүд, басагад, СССР эй арадай артист К. Базарсаева арадай аман зохөөлой "Тоого" ансамбль уянгата хайхан дуунуудаар нютагайгаар амаршалба.

Буряад драмын театрай артистнууд Суранзан Жаргалов, Цыден Цырендоржиев хоёр нэ үдэһые зохидоор хүтэлжэ нютагайнгаа үбгэд, хүгшэдые залуушуулые, балшар баг үхибүүдые гүн сэдхэлэй хайхан үгэнүүдээр амаршалаа, үрээгээ Концерт-нааданай нүүлээр суглааргшад сагаан эдэһэн дээжэһээ, мяхан табаргшан хүртэжэ, найрлан байгаа.

Б-М. ЖИГЖИТОВ

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэгшэд; ВАК-ын президент Д.Н.Д.Дугаров; Дарима Линховоин; Намгар Лхасаранова; Х. Аюржанова болон Б. Батодоржиев.

В. МАСЛАКОВОЙ фото





Бүгдэд буряадуудай II съезде угтуулан
СОЁЛНАЙ, УГ ЗАНШАЛНАЙ

үндэһэн соёлой I съезд боложо, тус түрүүшын съездээрэ бүгдэд буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл бии болгогдоо бэлэй. Эблэлэймнай уг зорилгонууд, ажалаа ябуулха ёһо гуримууд Устав соо нуурияа оложо, эблэлэй хүтэлбэрилхы зургаан - ВАРК-ын совет хунгагдаа бэлэй.

Эрдэм, соёлоо, буряад хэлээ һэргээн хүгжөөхэ талаар болон бусад секцинүүд байгуулагдаа һэн. Ушар гиимэһээ урдаа табиһан зорилгонууднай хэр зэргэ һайнаар дүүргэгдээб, ямар дутуу дунданууд дайралдааб, саашадаа энэ талаар ямар юумэ хэхэ, бүтээхэ хэрэгтэйб - эдэ бүхы асуудалнууд тухай байгша оной март һарада болохоёо байһан Бүгдэд буряадуудай ээлжээт II съезд дээрэ хөөрэлдэхээс байһамнай элирнэ.

Үнгэрэн ошоһон үе саг соо бүгдэд буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй ажал ябуулгада олон тоото бэрхшээлнүүд дайралдаа. Гол шухалань гэхэдэ, ВАРК-ын "хүл дээрээ" гаралга дэлгүүрэй харилсаануудай байгуулагдаха үе сагтай тудалдаа. Гиимэһээ бүгдэд буряадуудай удха шанартай хэмжээ ябуулганууды бээлүүлгэдэ, тэрэ тоодо соёл, түрэл хэлэ, эрдэм һуралсал хүгжөөн һэргээхэ гэхэдэ, саг үргэлжэ мүнгэн зөөри дуталдадаг байгаа.

Гиимэһээ энэ үнгэрһэн хугасаа соо бага бэшэ юумэн хэгдээ. Буряад арадайнгаа уг заншалнууды һэргээхэ, арадай аман зохёолы, түрэл хэлээ, урданай үе сагай искусство болон литература хүгжөөхэ талаар зарим тэдэ юумэн хөгдээл даа. Энэ хэлээшымнай "Абай Гэсэр" эпосэй мүндэлһөөр 1000 жэлэй ой болон

бусадшыё түүхын баримтануудаар үнгэргэгдэһэн хэмжээ ябуулганууд гэршэлнэ. Арадай аман зохёолы һэргээн хүгжөөхэ, тэрэниие улад зоной дунда тараан дэлгэрүүлхэ талаар зохихо хэмжээнүүд абтаһан, тэршэлэн хуушан буряад уран зурагууды һэргээхэ талаар "Буряад зураг" гэжэ нэрэтэй хуушан буряад искусствын жаса байгуулагдаһан гэшээ.

Россин томо хотонууд - Москва, Санкт-Петербург, Киев, Эрхүү, Ангарск, Шэтэ, Кызыл болон бусад хотонуудай соёлой түбүүдтэй нягта холбоон байгуулагдаа.

Ороноймнай зүүн зүгтэхэ холын хил дээрэ оршодог Камчаткын буряадуудай соёлой түб байгуулагдаа һэн. Байгша оной февраль һарада Камчаткада Буряад ороной үдэрнүүд үнгэргэгдөө. Манай республикын делегаци тэдэ үдэрнүүдтэ хабаадалсажа өрээ бэлэй. 1994 ондо нютагай хүн зоной нэгдэлнүүд бии болгогдожо эхилээ һэн. Нэгэ райондо ажаһуудаг бүхы үндэһэ яһатад сугларжа, өөрингөө райондой экономико, соёл хүгжөөхэ талаар ямар хэмжээ ябуулганууды бээлүүлхэ тухай асуудалаар зорилгонууды хараалха ёһотой ха юм. Жэшээлхэдэ, Гэсэриадын найр наада үнгэргэхэдэ, нютаг нютагуудай нэгдэлнүүд горитой хубитаяа оруулан байхал даа.

Бүгдэд буряадуудай үндэһэн соёлой асуудалаар үнгэргэгдэһэн I съездын шийдхэбэринүүды дүүргэхэ хэрэгтэ Шэтын ба Эрхүүгэй областнуудай, Агын ба Усть-Ордын Буряадай автономито округуудай зүгһөө материална

болон моральна дэмжэлгэ үзүүлгэдээг юм гээд онсолхо хэрэгтэй. Тус автономито округуудыа гадуур ажаһуудаг буряад зонтой мүн лэ харилсаа холбоон байгуулагдаһанхай.

ВАРК-ын советэй гэшүүд Буряад Республикын хуули гаргалгын, туг, герб, гимн зохёолгын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаа һэн.

РАН-ай СО-гой Буряадай эрдэмэй түбэй эрдэмтэд, тэрэ тоодо эрдэмэй докторнууд В. Ц. Найдаков, Г. Л. Санжиев, Ю. Б. Рандалов, Т. М. Михайлов, Д. Н. С. Дугаров болон бусад бүгдэд буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана. Буряад Республикын Верховно Советэй Президиумэй 1993 оной ноябриин 13-най тогтоолоор "Абай Гэсэр хаан" эпосэй бии болоһоор 1000 жэлэй оёе тэмдэглэхэ тухай асуудалаар тогтоол абажа, энэ найр наада үргинөөр тэмдэглэхэ тухай шийдхэбэри абтаһан байгаа. Тус ойн, бэлэй зориулагдажа, ехэ ехэ хэмжээ ябуулганууд, тэрэ тоодо уласхоорондын эрдэмэй конференци, искусствын фестиваль гэхэ мэтэ үнгэргэгдөө һэн. Эдэ хэмжээ ябуулганууд тухай бүхы республикымнай олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ дүүрэнээр бэшгэдэһэн байха гээд онсолоё.

Байгша оной Сагаалганай һайндэрнүүды Буряад драмын академическэ театр соо республикын бүхы районуудай хабаадалгатайгаар үнгэргэхэ талаар республикын Соёлой министерствын, Буряад драмын театрай, нютагуудай уран һайханай бүлгэмүүдэй хүснээр эдэ хэмжээ ябуулганууд урагшатайгаар, һайнаар үнгэргэгдэнэ гэшээ.

Буряад түрэл хэлээ шудалха, энэ талаар зохихо хэмжээнүүды абаха гэшээ ВАРК-ын эгээн шушала зорилгонуудай нэгэн болоно. Буряад хэлэн ород хэлэнтэй адли республика дотороо гүрэнэй хэлэн гэжэ хууляар баталагдаһаниинь һайшаалтай гэшээ ааб даа. Гиимэ байха ёһотой. Гэбэшье буряад хэлэн дээрэ номууды гаргаха, түрэл хэлэн дээрэ хөөрэлдэхэ, түрэл хэлээ шудалха гэхэ мэтын асуудалнууд угаа ехэ удха шанартай хэрэг гэшээ. Гиимэһээ бидэ энэ зорилгоёо бээлүүлхын түлөө бултадаа саашадашыё оролдохо байһамнай элирнэ.

Кадрнууды бэлдэхэ асуудал бэлэн хэрэг бэшэ гээд булганда мэдээжэ байха ёһотой. Ивалгын профтехучилищда декоративно-прикладной искусствын кадрнууды бэлдэхэ асуудалаар ВАРК-ын, тэрэнэй Президент Д. Н. Д. Дугаровай үүргэ ехэ гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тус училищда мүнөө Эрхүүгтэй, Шэтын областнуудай, буряадай автономито хоёр округуудай, Тыва, Саха-Яхад, Буряад Республиканыудай түлөөлэгшэд һурана.

Бүгдэд буряадуудай II съезд байгша оной мартын 25-26-да үнгэргэгдэхэ гээд олондо мэдээжэ болонхой байха ёһотой. ВАРК-ын президент Д. Н. Д. Дугаровай хүтэлбэри дор эмхидхэлэй комитет байгуулагдаһанхай. Мүнөө тус съездгэ бэлдэхэ түлэг дуудаа. 3000 буряад зонһоо нэгэ делегат хунгагдаха юм. Буряад драмын Х. Намсараевай илэрмжэт академическэ театр соо съезд үнгэргэгдэхэ гээд һануулаа.

В. АЛЕКСЕЕВА, Буряад Республикын Правительствын үндэһэтэдэй политикын талаар секторые даагша.

Буряад Республикын Правительствада

БАРИЛГАДА МҮНӨӨ ЯМАР БЭ?

"Барилгын һалбарин 1995 оной хүдэлмэрийн дүнгүүд болон 1996 оной хараа зорилгонууд" гэнэн асуудалаар республиканска зүблөөн боложо үнгэрбэ. Барилгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын захиргаануудай түлөөлэгшэд эндэ хабаадаһан байна.

Түгнын уурхайн ашаглалгын комплекс, Гусиноозёрскын ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээн тухай элидхэлшэ хөөрөбэ. Удаань тэрэ барилгын олон ондоо асуудалнуудта тогтоо. Гэбэшье һалбарин хүдэлмэрилэгшэдэй ханаа эгээл ехээр зобоомо экономика, социальна удхатай асуудалнууды удаа дараалан, тоб байса харуулжа шадаагүй гээд тобшолмоор бэлэй. Барилгын болон промышленна барилгын материалнуудай хүдэлмэрилэгшэдэй рескомосой профсоюзай рескомосой түрүүлэгшэ В. П. Сенотрусов элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ эхилхэдэ, һалбаридан анхан 49,9 мянган хүн хүдэлжэ байһанаа, мүнөө 25 мянган хүн үлэнхэй, эдэниэй гурбанай нэгэ хуби захиргаанай амаралтада байна гэбэ. Салин хүлһэн хэдэн һараар үгтэнгүй.

1990 онһоо һалбарин социальна бааза алдагдаа, столовонууд, медпунктнууд хаагдаа. Федеральна, республиканска хэмжээндэ комплексые һэргээхын тула хэмжээнүүды абаха хэрэгтэй. Нютагай налогууды саг зуура болмоулха асуудал харагдажа үзэгдэхэ ёһотой. Ажалша коллективүүдэй болон ажахын хүтэлбэрилэгшэд хоорондын харилсаа гуримшуулха талаар профсоюзнуудай үүргэ алдагдаха ёһогүй гэжэ В. П. Сенотрусов тэмдэглэбэ.

Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гулваагай орлогно, хотын ахмад архитектор П. Г.

Зильберман сугларагшадта тусгаар зохёогдоһон программа соносожо гайхуулба. Тус программны ёһоор 4 жэлэй хугасаада 15 мянган айл бүжы өөрын гэгтэй болгохоор ха. Түфоблогууд имэ барилгада хэрэглэгдэхэ гэбэ. Модоор барилгадан болбосон түхэлтэй, мүн үргэлжэдөө хабтагай түмэр-бетон, американ технологёор пенопласт хэрэглэн дам саашаа гэрнүүды бодхообол, ашагтай гэнэн һанамжаяа элирхэйлээ.

Барилгын болон архитектурын министерствын үүргэ тушаа акционернэ "Жилгражданстрой" трестын генеральна директор О. Б. Плоткин тогтобо. Тэрэнэй һанамжаар, министерство барилгын асуудалнууды бүри тодоор, тодорхойгоор табиха, мэргэжэлтэ кадрнууды үлөөхын тула коллективүүдтэ нүлөөлхэ, объектүүды һомололгы хинаха, үнэ сэнгүүды бүридүүлгын, эд, материалнуудай шанарай хойноһоо хинаха зэргэтэй.

Гэр байрындэлгүүрэй асуудал олоной ханаа зобооно. Мүнөө 1 дүрбэлжэн метр талмай 4 миллион түхэригтэ хүрэнэ. Дам саашаа гэр байрын үнэтэй болохо тума шанарта анхарал бүри хурсадаха ёһотой.

Хүдөөгэй барилга илангаяа хүшэр байдалда, гээд акционернэ "Бурятсельстрой" бүлгэмэй директор В. К. Малюковский тэмдэглэбэ. - Олзын хэрэг эрхилэнгүй ажамидархын аргагүй болоо. Нүүдэл онһожоруулагдамал

олон колоннонууд ажалланагүй. Газарай түлөө налогуудһаа эдэниие сүлөөлхэ хэрэгтэй гэжэ һананаб. Зүүн Сибириин технологическа университетэй факультедэй декан А. Д. Цыремпилов үйлдэбэридэ шэнэ технологи нэбтэрүүлхэ талаар хэмжээнүүдэй дээдэ хургуулин эрдэмтэдэй зохёон табиха барилгын тухай хөөрөбэ. Шэнэ материалнууд, хэрэгсэлнүүд тухай һанамжаяа хэлэбэ.

"Домостроитель Азия-Инжиринг" гэнэн акционернэ бүлгэмэй директор В. Д. Иринчинов Улаан-Үдэ хотын 42-дохи кварталда барилдажа байһан нэгэ дабхартай, гаражтай, газарай частогтай коттедж түхэлэй гэрнүүдэй булюу һайн талы тэмдэглэбэ. Имэ гэрнүүды худалдан абаа һаа, ажаһуушадта угаа аятай.

Бюджетдээ гадуурхи "Жилинвест" гэнэн фондын гүйсэдхэхэ директор Н. И. Быков бюджетдээ гадуур мүнгэ зөөри суглуулжа, гэр байра барилга эмхидхэхэнь угаа бэрхэтэй байна гэжэ хөөрөбэ. Мүнөө нэгэ дүрбэлжэн метр талмай 3,5-4 миллион түхэригтэ хүрөөд байхадан, барилгын эхин шатада мүнгэ оруулха хүсэлтэйшүүд тон үсөөн. Борсоевой нэрэмжэт үйлсөөр, 20-дохи "а" кварталда тус фондын хүсөөр гэрнүүд барилдана. Мүнгээ тушаалан 80 гаран айл бүлэ ээлжээндэ бүридхэлдэ абтанхай. Саашадаа гэр байра барилгы дэмжэхэ гээбэ, дүрбэлжэн метр бүхэнэй үнэ сэнгы дөшлүүлхэ, энэ

талаар республиканска программа зохёон табиха табиха хэрэгтэй гэжэ Н. И. Быков һанамжаяа элирхэйлэбэ.

Захааминай аймагшай захиргаанай гулваагай орлогшо В. А. Полютов хүдөөгэй һурунуудта ябуулагдадаг барилга тухай тоо, баримтануудта үндэһэлэн хөөрөжэ үгоо. Республикын Хүдөө ажахын министерствын инвестиционно таһагай начальни В. Д. Содномбалов үгэ хэлэхэдэ, хүдөө нютагуудта гэр байра барилгы дэмжэхэ фонд бии, бюджетнэ урьһаламжа бусаагдаха гуримаар үгтэдэг гэжэ мэдээсэбэ.

Буряад Республикын Президент-Правительствые толгойлогшо В. В. Потапов зүблөөндэ хабаадажа, үгэ хэлээ. Анхандаа һомологдоһон мүнгэ яажа ашаглаха тухай зүблөө зарладаг һэмди, харин мүнөө хаанаһаа олохоб гэнэн асуудал ханааемнай зобооно. Барилгын хүдэлмэри ябуулахада хүшэр регион мүн гээд тэрэ тэмдэглээ. Хойто районууд олон, БАМ, Байгалай оршондохи байдал - эдэ бүгдэ онсо шэнжэнүүд хараада абтаха зэргэтэй. Инвестици тухай асуудалда тэрэ онсо тогтоод, энэ талаар ябуулагдаха хүдэлмэрийн гол шэглэлнүүды дурдаһан байна.

Барилгашадай суглаа хуралнууд шанга арсадаатайгаар, ушар байдалаа, дутуу дундануудаа заһаха эрмэлзэлтэйгээр анханда үнгэргэгдэдэг байгаа.

Энэ удаа тон аали намдуугаар, имэ болошоо хаданьяахабиди гэнэншүүгээр үнгэрөө гээд ажагламаар һэн.

Иймэ хандаса элидхэлһээ эхитэй байгаа гү, али һалбарияа абархабиди гэнэн этигэл найдалаа алдаһанһаа гү?

Г. ДАШЕЕВА, газетын тусхай корр.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. П. Табалаев зүблөө нээжэ, республикын барилгын болон архитектурын министр С. М. Антонов элидхэл хээ.

Экономическа шахардуу, мүнгэн һангай дуталдаһан байдалда капитална барилгын хэмжээн доошолоор гээд элидхэлэй эхиндэ тэмдэглэгдэбэ. 1995 оной туршада республика дотор 1 триллион 250 миллиард түхэригэй капитална һомололго ашаглагдаа гэхэ гү, али энэнь 1994 онойгидо орходо, 14 процентээр доошоо болоно.

Бүхы түхэлэй һомололгын ашаар 218,4 дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра ашаглалгада тушаагдаа. Энэнь 1994 оной хэмжээнэй 104 процент болоно. Социальна имэ объектүүд 1995 ондо хэрэглэмжэдэ үгтөө гээбэ: 1975 һууригтай һургуулинууд, 90 һууригтай хүүгдэй ясли-садууд, 140 оротой больницанууд.

Капитална бүхы һомололгонуудай 50 процентнь үйлдэбэрийн барилгада элидхэлгээ. Улаан-Үдэ хотодо 500 тонн продукция хадагалха холодильник, Хэжэнгэ һуурида колбасна цех, Түгнын уурхайда нүүрһэ малган абаха шэнэ хүсэн, ВЛ-110 түхэлэй электросетьнүүд, бусадшыё объектүүд хэрэглэмжэдэ дамжуулагдаа.

Барилгада гол фонднууд хангалтагүйгөөр хэрэглэгдэнэ гээд элидхэлшэ онсолон тэмдэглэбэ. Гэр барихада хэрэгтэй үргэлжэдөө хабтагайнууды гаргадаг заводуудай үйлдэбэрийн үзбилгэн шэнэдхэхэ, гол фонднууды шэнэлхэ хэрэгтэй.

Республика дотор бүхыдөө барилгын материалнууды үйлдэбэрийгэ 12,9 процентээр доошолоо. Гол барилганууд - 2-жи ТЭЦ-эй нэгдэхэ ээлжээн,



"Эхэ ороноо хамгаалха гэбэл, байгаалиень хамгаалха хэрэгтэй". (М.Припвин).



ЭНЭРХЫ СЭДЬХЭЛТЭНИИЕ ХҮМҮҮЖҮҮЛЭГШЭ

"Байгаалитай аминэгэн байха, тэрэнниие энхэрэн анхарха, тэрэнтэй хөөрөлдэхэ гэшэ жаргал..." гээд агуухэ уран зохёолшо Лев Толстой бэшэһэн юм. Тээд хүн бүхэн байгаалие нимэ дүгөөр, хурсаар мэдэрдэг, энхэрэн анхардаг гэшэ гү? Үгыл ха даа. Хүүгэдые багаһаань Эхэ байгаалидаа энэрхи гамтайгаар хандахыень, гэр бүлэдэнь, хүүгэдэй саадта, нургуулида нурган хүмүүжүүлэхэ хэрэгтэй. Бүхы наһаяа нимэ дэмбэрэлтэй ажалда зориулһан хүнүүдэй нэгэн Михаил Климович Буддаков мүн болоно.

байгаалин үринэр гэшэбди. Эхэдээ хандаһан мэтээр гамнажа, энхэржэ ябаха ёһотойбди" гэжэ нургадаг.

- Үхибүүн түрэхэһөө элдэб ан амитадай, шубуу шонхорой дүрэн нааданхайнуудад наададаг. Нүүлдэ ангууд болон гэрэй амитад тухай онгохонууды, дуу, шүлэгүүдые уншана, сээжэлдэнэшье. Түрүүшын зурагууд гэхэдэ, гол түлэб амитад лэ байдаг ха юм. Иигэжэ сэхэ болоһон аад, юундэ зарим хүбүүд шубуудай уурхайнуудые хандаргадаг, тэдэниие шулуудадаг, гэрэй амитадые зобоодог, мүн һөөг мододые хайра гамгүйгөөр хухалдаг гэшэб?

Минии ханахада, бидэ, аха зон, амитан бүхэн, һоог, ногоон, ургамал бүхэн үнэтэй, амитай

юумэн гэжэ хүүгэдэ хүсэд ойлгуулангүйбди. Жэшэнь, тахяагай дальбараа гү, али хуршынгоо поршоонхые, тугалье намнажа, сохижо болохогүй гэжэ багашуул ойлгоно. Юундэбгэхэдэ, өөрын эзэтэй, эзэндэ сэнтэй юм гэжэ тэдэнэр сохом мэдэнэ. Харин үйлсын захата ургажа нууһан һөөг модон, модон дээрэхи хараасгай, борбилоо гү, али ой соохи хэрмэн, жэрхэ гэхэ мэтые эзэгүй зөөри гэжэ тоолодог, тиимэһээ хайра гамгүйгөөр хандадаг заншалтай гэжэ ханахаар. Голхормоор юумэн гэхэдэ, энэ асуудалаар хүүгэдэй, залуушуудай хэблэл юушые бэшэдэггүй.

Амитадые гансал хайрлаха бэшэ, харин гамнаха, тэдэнэй түлөө харюусалгатай байхаар залуу үетэниие хүмүүжүүлэхэ хэрэгтэй гэжэ Михаил Климович хөөрөө һэн.

Улаан-Үдэ хотын 35-дахи нургуулида эдир натуралистуудай кружогые олон жэл соо тэрэ хүтэлбэрилнэ. Эдир натуралистуудай бүлэг хүүгэдэй эколого-биологическа республиканска түбэй бүридэдэ амжалтатайгаар хүдэлнэ. Хүүгэд шубуу шонхор, ан амитадые харууһадаг, ой руу, уһа голлой эрьээр аяншалжа, бог шоройһор сэбэрлэдэг заншалтай. Эдир натуралистуудта, багшадань манай тусхай хуудананда үгэ үгэнэбди.

Т. САМБЯЛОВА.

ХҮН БОЛОХО БАГАҺАА...

Улаан-Үдэ хотын Октябрьска райондо "Алтан түлхи оурхэн" гэхэн нэртэй хүүгэдэй саад бии. Тэрэ саадые Любовь Михайловна Потень хүтэлбэрилдэг юм.

Энэ саадта ехэ урагшаа ханаатай, эрхим бэлэдхэлтэй хүмүүжүүлэгшэд хүдэлдэг.

Хирэ болоод лэ, хүүгэдэй эхэ, эсэгэнэрые урижа, үхибүүдэйн бэлэдхэн гоё һайхан концерт, наада харуулдаг, баярлуудаг. Илангаяа дунда үсын багашуул Вера Александровна хүмүүжүүлэгшэтээ һайшаалда хүрэмөөр наада табидат.

Дунда үсын багашуулай бүлэгтэ 6 хүбүүн, 6 басаган ябадаг. Тэдэнэр хонгоо хоолойгоор согтой дорюун дуунуудые, элдэб гоё хатар гүйсэдхэжэ, аба, эжынэрэе ехээр баясулдаг. Хэды багашануудшые һаа, үхибүүд уян нугархайгаар, мэргэжэлтэ артистнуудһаа дутуугүйгөөр наада харуулдаг байна.

Бидэ үхибүүдые бага наһанһаань эхилжэ, байгаалида ехэ гамтайгаар, урин налтайгаар хандадаг болгохо зорилготойгоор тус саадта хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэнэбди. Ушар тиимэһээ багашуулай бүлэг бүхэндэ стэнд болон харалгын материалнуудые, шубуудай эдээлдэг хайрсаг бүтээнэбди, үхибүүдэй эхэ, эсэгэнэртэйнь байгаалида хабаатай уулзалгануудые үнгэргэдэгбди. Иигэжэ хамтын хүсэл оролдолгоор һайн хүүгэдые хүмүүжүүлэхэ хэрэг шийдхэнэбди.

М. БУДАКОВ, кружогые хүтэлбэрилэгшэ

хаяхын түлөө гү? САЯНА ДАШИЦЫРЕНОВА.

АМАРЖА ШАДАХА ЁһОТОЙБДИ

Маанадые гоё һайхан байгаали тойроно. Ой модон, уһа голнууд, ан амитад, шубуу шонхорнууд... Бултадаа тэдэнэй дунда амаржа дурагайбди. Тээд хэр зүбөөр амаржа шадана гэшэбди? Жэшэнь, ой соо гал носоогоод, унтараангүй орхижорхихо, нобшо ноохой хаяха... Иигэжэ байхадаа, байгаалиа бузарланабди гэжэ мэдэдэг, мэдэрдэг байял! Өөһэдтөөл хохидол асарна ха юмбиди. Эдэ бүгэдэ тухай ханаад үзэхэдэ, зүрхэ сэдхэл үбдэхэдэл гэнэ. һайхан газар дайдынгаа баялыгые гамнажа нургайл гэжэ бултаниие уряалнаб.

ЯНА УРБАЗАЕВА.

ХАЙРАТА МИНИИ ГУЛАБХАА

Нэгэтэ үбэлэй һайхан үдэр сэнгэн наадаха зорилготой газашаа гарахадамни, хүүгэдэй наададаг талмайн хажуудахана, модоной оёрто гулабхаа байба. Хайратайханаар бээ хабшан нагад байһан гулабхаагай далинь хухарһан гэжэ ойлгоод, гэртээ абашаха гэжэ шийдээб. Эжыдээ харуулахадамни "ветеринарта абашаха хэрэгтэй" гэжэ хэлээ бэлэй.

Гулабхаада дулаахан байра хэрэгтэй гэхэдэнь, эжынгээ зүбшөөлөөр гэртээ байлдаг болооб. Өөрөө гулабхаагайнгаа байра сэбэрлэдэгби, үдэр бүри эдээлүүдэгби.

Амитан бүхэниие харууһалха, хамгаалха хэрэгтэй. Түрэлхидэй нгоо зүбшөөгөөгүйшые һаань, ходоодоо амитадта анхарал хандуулжа, энхэржэ байбал, һайн бэлэй даа.

ТАНЯ ЕРАНСКАЯ.

ХОДОДОО ҺОНИРХОЛТОЙ

"Байгаалиа хамгаала" гэхэн кружогто бултадаа ябагты гэжэ

би уряалха байнаб. Энэ кружогто үхибүүд элдэб амитадые, шубуудые, ургамал харууһадаг, тэдэниие хайшан гэжэ аргалха, ургуулаха тухай хэлсэдэг юм. Ой модон соогуур ходо аяншалдагбди. Багшамнай элдэб ан амитад, ургамал тухай хөөрэхэдэнь һонирхолтой байдаг даа.

БАИР ЕГОРОВ.

ОЙН ХАРУУЛШАД

Нургуули бүхэндэ элдэб кружогууд эмхидхэгдэдэг юм. "Байгаалиа хамгаала" гэхэн манай кружогто "Ногоон харуулшад" гэжэ бүлгэм бии. Энэ бүлгэм хүдөөдэ, ой соо сэбэр байхын тула шалгалтануудые үнгэргэдэг. Модо хухалдаг, амарһан газартаа хамаг бог үлөөдэһээ хаяад ошодог зон манай дунда яһалашые олон. Ой соо түүдэг табихадаа, хуушан түүдэгэй газарта табихада һайн. Эдээнэй үлөөдэһээ, консервын баанхануудаа суглуулжа абаад, хэрэггүй юумээ түүдэгтэ дүргөөд, амарһан газараа сэбэрлээд орхихо хэрэгтэй.

ЖЕНЯ ИВАНОВ.

БАЙГАЛАЙ ЭРБЕДЭ

Зунайнгаа амаралтада манай буужогтой хүбүүд, басагад Байгалай эрьедэ амараа һэмдди. Манай хажууда амарһан томо хүнүүд бусаха сагтаа, хамаг юумээ хаяад, сэбэрлэнгүй ошохо гэжэ байгаа. Маанадай тэдэнэртэ "байгаалиа бузарлахагүй" гэжэ һануулахаданай, эшэһэн янзатай, байһан газараа сэбэрлэжэ эхилэ һэн.

ЛЕНА СОТНЕВА.

ТҮЙМЭРЭЙ БОЛОХОГҮЙНЬ ТУЛА

Баян байгаалингаа шонжэ шарайе бузарлахагүйн тула ходоодоо нягта паринаар бээ абажа ябаха хэрэгтэй. Түүдэг табиханай һүүлээр, шоройгоор гү, али уһаар унтарааха ёһотой. Түүдэг табихадаа хамаг модо хухалха бэшэ, хуурай мшэр, гэшүүһэ суглуулха хэрэгтэн.

СЕРГЕЙ КАРПОВ.

ШУБУУД ТУҺА ХҮРГЭНЭ

Манай классай нургаһад "Эдир натуралист" гэжэ кружогтойнгоо гээл эдэбхитэй гэшүүдынь гэжэ ханагшаб. Бидэнэр сугтаа ой соогуур ябаха, сэнгэхэ үедөө шубуу шонхор, ан амитад тухай һайн мэдэжэ абахые оролдодогбди. Ой соо ямар сэбэр агаар гэшэб! Гоёхон, танигдаа, харагдаагүй шубууд жэргэжэ, шииганадажа байха юм. Жэшэнь, ой соохи шара шубуудые бултынь үгы хэжэрхөө һаамнай, ургаса ургахагүй гэжэ мэдэжэ абаабди. Юундэбгэхэдэ, нэгэ хулгана жэл соо килограмм орооно эдидэг, харин шара шубуун хулганаануудай дайсан юм. Нэгэ шубуун жэл соо тонно талха хамгаалдаг гэжэ багшамнай хэлээ һэн.

ИВАН ОВЧИННИКОВ.

ГАЛАЙ АЮУЛ АЙМШАГТАЙ

Эдир натуралистууд үбэлдөө бишыхан гэрхэнүүдые хэжэ, модонуудта үлгэдэг. Адаглаад нуухадашны, шубууд ниидэжэ ерээд, тэрэхэн гэрхэнүүд соо орошохо юм. Тэндэнь хилээмэнэй бутархай, ороһон хээтэй байха. Хабарын гал усалһаа ой модо хамгаалха хэрэгтэй. Бидэнэр, натуралистууд, яһала олон модохонуудые хажуугаар тинхэдэ "Ой соохи байрануудые бүтэ", "Галай аюул гэхэ мэтын

хуудануудые бэлдэжэ, үхибүүдэй дунда тараанабди. РУСЛАН КАЛАШНИКОВ.

ТООМГҮЙ ХУБУУДЭЙ ААША

Минии хүгшэн эжы үглөө бүри газархи гулабхаануудаа эдээлүүдэг заншалтай. Нэгэтэ би нүхэр басагантаяа үйлсөөр ябажа ябахадаа, нэгэ хэды хүбүүдэй шубуудые шулуугаар шэдэжэ байхыень харажархибаб. Тэдэнээ зобоохо бүрээ хүхидэхэ юм. Нэгэ бишыхан шубуунай дали хухаршаба хэбэртэй. Баарһан, ниидэжэ шадабагүй. Бинь бээ барингүй, гэдэ хүбүүдые харажархибаб. Гулабхаашые һаа, амилжа ябаһан амитан ха юм.

ДОРА БАДМАЦЫРЕНОВА.

ШУБУУДЫЕ АДАГЛАХАДА, ҺОНИН

Манай кружогтойнд шубуудта дуратай һэн тула хаанашые ябахадаа, тэдэниие хаража, туһалха сагтань туһа хүргэжэ ябагша. Үбэлдөө шубуудта ажамидархадань хүндэ гэжэ мэдэнэ ха юмбиди. Хөөрхэйһүүд даарадаг үлдэдэг даа. Олонийн намар тээшээ дулаан орон руу ниидэжэ ошоно, зариманиинь эндээ үбэлжэнэ. Бидэ борбилоо, хүхэ буха гэхэ мэтын шубуудта модоор, хатуу саарһаар гэрхэнүүдые хэдэгбди. Ой модон соо ошобол, шубуудые нэрэ нэрээрнь ойлгожо абахаш, жэшэнь, хэн

шубуудай олон нэрэ мэдэнэб, тэрэнээ багашан шан барюулагдадаг. Тинхэдэ шөө "Эдир натуралист" гэхэн дэбтэртэйбди, тэрэн соогоо хараһан, адаглаһан юумэнүүдээ бэшэнэбди.

АНДРЕЙ АНТОНОВ.

ХАДА УУЛААР ЯБАХАДА...

Михаил Климович Буддаков багшамнай ехэ һонирхолтойгоор хэшээлүүдээ үнгэргэдэг. Ойн ан амитад тухай мэдэхгүй юумэниинь гэжэ үгы ха. Илангаяа ойн харуушанай ажал тухай ямар һонин юумэнүүдые хөөрэдэг гэшэб! Ойн харуушан гэшэмнай сэхэ сэбэр сэдхэлтэй, бэе махабадаар шангахан хүн байха ёһотой юм байна. Үдэр бүри хэдэн километр хада уула дабажа, ан амитадые, ой модо хаража ябахада, ямар гоё гэшэб!

СЕРГЕЙ КУЗНЕЦОВ.

ХАСУУРИ МОДОНУУДАА ГАМНАЯЛ

Үнгэрһэн жэлэймнай Шэнэ жэлэй һайндэр һаял гэхээр тэмдэглэгдэжэ дүүрээ бшуу. Зариман ой сооһоо хасуури модонуудые олоор асарһан байна, харин манай эжы аба хоёр магазинһаа хэмэл ёлко гэртээ асаржа табяа һэн. Энэ ехэ зүб, юуцдэг гэхэдэ, хүнүүд ой соо урагажа байһан хасуури ямар һэшхэлээр тайража асарна гэшэб? Нэгэ хэды үдэрэй туршада гоёшоожо хараад,

АХА НАНАТАН НАНААТА БОЛОНО

Дайнай, ажалай ветерануудай республиканска соведэй президиумэй ээлжээтэ зүблөөн наяхан болоо нэн. Манай республика дотор залуушуулай дунда ябуулагдадаг патриотическа хүдэлмэрийн хулаахан тухай асуудалыг Президиумэй гэшүүд энэ зүблөөн дээрээ хаража үзэбэ.

Хэнэйшье мэдэнээр, хүүлэй хэдэн жэлэй туршада экономикийн доройтон унахада, хаа хаанагүй эрхэтэн бүхэнэй эрхэ хамгаалха, ургажа ябахан үхибүүдээ, залуушуулаа хүмүүжүүлхэ асуудалда анхарал багаар хандуулагдана гэжэ президиумэй абахан тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Обществын эрдэм, соёлые хүгжөөхэ талаар хуурмаг уряа гаргахан удамаршад дайнай,

ажалай ветерануудай ажабайдал, ажаһуудал муудхааха, түүхын иалтануудые шадаал хаа үгы хэхэ нэдэлгэ гаргана. Эндэһээ уламжалан, хуралсалай газарнуудта, хургуулинуудта хүмүүжүүлгын, хуралсалай хүдэлмэри халгаан доройтуулагдаа.

1990 онһоо республика дотор 585 кинотеатр, 32 библиотекэ, клуб хаагдаа, пионернүүдэй лагернууд, спортын клубууд, залнууд, ажалай болон алдар солын музейнүүд хүдэлхээ болёо гэжэ мэдэнэбди. Үхибүүдэй дунда хүмүүжүүлгын, ойгууламжын хэмжээ ябуулгануудай үнгэргэгдэхээ болиходо, эдэнэр гэмтэ ябадал гаргадаг болоо. Гансал үнгэрхэн жэлэй туршада үхибүүдэй гэмээр республика дотор 2497 гэмтэ

ябадал хэгдэбэ. Энэ үе соо хуулийн наһа гүйсөөгүй 14-16 наһатай хүбүүд муу муухай хэрэг үүдхэжэ, 17 хүниие алахан, 8 басагадые хүсөөр эдлэнэн, хулгай хэһэн байна. Хулиган ааша гаргахан эдэнэр хурадаггүй, хаанашье хүдэлдэггүй.

Ороной Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ уялгата алба хэхээс ошоһон хүбүүднай арайшамай 5-6 класс дүүргэһэн, хула муу бзетэй болоһон, хуулийн харюусалгада хабаадуулагдаһан байха юм.

Республикын ветерануудай соведэй президиум залуушуулай дунда ябуулагдадаг патриотическа болон хуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри хангалтагүй гэжэ тоолоһон тогтоол баталан абаһан байна.

Залуу үетэнөө хүмүүжүүлхэ талаар республика дотор ябуулагдадаг хүдэлмэреэ нэргээжэ, гэмтэ ябадал гаргадаг үхибүүдые зүб замда оруулха гэхэн аха наһатанай үүсхэл дэмжэгдэхэ ёһотой.

Т. БАДМАИН.



Тайзан дээрэ - кабанскынхид.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ДУРАСХААЛЫНЬ МҮНХЭ

Арад зоной хэрэгэй түлөө ами наһаяа үгэһэн баатар хүбүүдэйнгээ мүнхэ дурасхаалые мартангүй сахижа ябаха гэхэн ард түмэнэй дунда үргэнөөр таранан заншалта захяа-зарлиг бии гэшээ. Эхэ эсэгын урданай нангин хургаалые үеын үеһөө хэтэ мүнхэдөө дамжуулан, бата наринаар сахидаг бэлэй.

Нютагаймнай олохон хүбүүдэй Эсэгэ Ороноо хамгаалгын Агуу хэзэ дайнай үедэ ами наһаяа гамнангүй баатаршалга гарганын элитэ. Теэд олонхи хүбүүдэймнай нютагаа бусаагүй, баатарай үхэлөөр унаһые мартаха ёһогүйбди. Тэдэнэй нэгэн болохо Лениней, Улаан Одоной орденуудаар шагнагдаһан Дамнин Доржиевич Бурбоев болоно.

Тэрэнэй дурасхаалда зориулагдажа, энэ статья бэшэгдэбэ. 1905 ондо Тагархай нютагта түрэнэн, Тармай аймагай уг гарбалтай Бурбойн Доржын бүлэ хүбүүтэй болоо нэн. Энэ хүбүүндэ Дамнин гэжэ нэрэ үгтэбэ. 8-9 наһатай болоходонь, эсэгэнь хүбүүгээ Үзүүр шэнэнэй Хойморой Управнын хургуулида хоёр үбэл хургажа, үзэг бэшэг мэдэхэ болгоо юм.

Хори гаража ябахадаа, нютаг ба аймаг соогоо боложо байһан шэнэ хубилалтануудые бэлүүлхын түлөө хамсыгаа шаман, хүдэлжэ эхилээ бэлэй.

1929 ондо Тагархай нютагтаа түрүүшын колхоз байгуулажа, тэрэнэй түрүүшын даргаар хунгагдаа юм. Ходо саарһан дээрэ түсэблэжэ, тооложо, олон зоноороо хэлсэжэ, суглаа эмхидхэжэ, колхозойнгоо хараа шугамые баталан заншалтай нэн. Тэрэ үеын статистикийн мэдээгээр ганса тагархайнхид 25-30 мянган центнер найн шанартай үбһэ гараар сабшажа бэлдэдэг нэн. Харин мүнөө, найн лэ жэлнүүдтэ 8-10 центнерһээ үлүү үбһэ абажа шадаагүй юм даа!

Хэнэйшье мэдэхээр, энэ нютаг таряанай газараар бага, ехэнхидээ боро, шулуутай газар, хара шорой-хүрһөөр бага, ургаса багатай нэн. Таряанайнгаа талмайе ехэдхэхын тула Амар-Гол, Ехэ ба Бага Тагархайда, Саяан уулынгаа хормой эзэлжэ байһан ой тайгые сэбэрлэжэ, ехэхэн шэнэ газартай болоо.

Ахир жэжэхэн үхэр малайнгаа ба адуу хүрэгэйнгөө үүлэрые найжаруулахын тула Москва, ВДНХ-да ошоод ерэхэдээ, найн үүлтэрэй азарга ба бухануудые асаржа, малайнгаа үүлэр дээшлүүлжэ захалаа юм.

Тэрэшлэн ехэхэн барилга хэгдээ бэлэй. Таряанай склад, малай байха байранууд, тэрэ үе сагай байдалаар яһала шэнэ техникна арга шадалаар хүдэлдэг болгоо. Социальна ажаһуудалай талаар олонийтын байранууд баригдаба. Жэшээнь, хоёр дабхар соёлой байшан, классай дүрбэн таһалгатай эхин хургуулийн байшан, таряанөөсөлхэ байранууд эндэнь яһала уужам, амаржа боломоор лэ. Янз Колхозой столовын гэр, магазин, эмнэлгын амбулатори, бани гэхэ мэтэ. Иигэжэ колхозой экономико, ажалта үдэрэй түлбэри дээшлээ нэн.

Гал могойто 1941 он дүтэлжэ ерэбэ. Дайн даяр болобо гэжэ сонсохгодо. Дайнай эхин үдэрнүүдтэ Дамнин Доржиевичта броне (сэрэгтэ абахагүй) гэхэн саарһан үгтэбэ, харин тиигэбэшье энэ хүмнэй фронт ошохоом гэжэ мэдүүлэе табижа, фронт мордоб. Анхан түрүүн олон газараар алба хэбэ. Хахад жэл шахуу. Шэтэнэ областийн түмэр замай 79-дэхи разьезд Соловьеск гэхэн хилие тосхондо станково пулемёдой нэгэдэхи расчёдто орожо, сэрэгтэй энэ мэргэжэлые яһала найнаар шудалаа юм. Өөрөө Дамнин хүбүүн томо бзетэй, бата хүсэтэй хүн нэн, тиимэһээ гансаараа пулемёдо шэрээд лэ ябадаг байгаа. Январь нарын шэнээр 1942 ондо баруун фронт эльгээгдэбэ. Эрхүүгэй областийн Мальта станциин бүридхэлгын пункт дээрэ буулагдажа, бэлэдхэгдэжэ байһан Сибириин дивизинүүдтэ өрөжө, Москва шадар боложо байһан шэрэһэн зандаа ябаба. Эндэ Дамнин хүбүүн шалгаржа, түрүүшын гүрэнэй хайра Улаан Одоной орден барюулагдаба. Немецуудые нийслэлһээ намналсажа, Сталинградай фронт тулажа ерэбэ. Тэрэ дахин шалгаржа, Лениней орденоор шагнагдаа нэн.

Дамнин Доржиевичай дайшалхы замые, тэрэнэй габьяа баатаршалга тухай сүт хамта ябаһан, нютагай хүбүүн Самбар Гомбоевич Лыгденов нүхэрэйнгөө габьяа тухай Илалтын үдэрнүүдтэ хөөрөжэ үгэдэг бэлэй.

Энэ байлдаанда манай нютагай хүбүүн Дамнин Доржиевич эрэлхэг зоригтой ба урагшатай ябатараа, мэргэн буудагшын хортой номондо дайрагдажа, баатарай үхэлөөр унаһан юм. Тэрэнэй хурт Сталинградай хамтын аха дүүгэй хүүртэ табигдаһан байна.

Дамнин Доржиевич Бурбоев амиды мэндэ ябаа хаа, Хулаан жэлдэ эрид 90 наһа хүрэхэ байгаа. Геройнуудай нэрыень мүнхэнь самбар хургуулийн музей соо табяатай байдаг.

А. ЗАМБАЛОВ
Дайнай ветеран

Аглаг найхан Ага нютагта

ДЭМЖЭЛГЭНЭЭ ЭХИТЭЙ

Цэдэн-Еши Багланович Багдаевые Агын Бурядай автономито округ соо мэдэхгүй, танихагүй, дуулаагүй хүнүүд байгаагүй ёһотой.

Бурядай хүдөө ажахын институт дүүргэжэ, эрдэмтэ зоотехнигий мэргэжэлтэй болоод, тэрэ үедэ округ дотороо суутай Социалис Ажалай Герой Бальжинима Мажиевич Мажиевай хүтэлбэрилдэг колхоздо ахамад зоотехнигээр томилогдохон юм. Энэ ажахыда хүдэлхэдөө, Цэдэн Багдаев бэлиг шадабария, институтта хуража олоһон мэргэжэлээ ажалдаа шадамараар хэрэглэжэ шадаһан байна. Кировэй нэрэмжэтэ колхозой адуу малые олошоруулаха, тэдэнэй ашаг шамьень дээшлүүлхэ хэрэгтэ өөрынгөө хубитые яһала оруулаа.

Ш а д а б а р и т а й мэргэжэлтэниие эндэ балай удаан барижа, байгаагүй, нүхэр Мажиевай зууршалгаар Сагаан-Шулуутайн "Дружба" колхозой түрүүлэгшээр хүдэлхыень дэбжүүлһэн байна. Далаад оной хүүлбагаар энэ нэрлэгшэ ажахы э к о н о м и к ы н г о о ш ь е, финансынгаашье талаар тулюуршаг колхозуудай нэгэнийн байһан юм. Иимэ ажахые толгойлохо, хүтэлбэрилхэ гэшэ тэрэ үедэ балай тиимэ хүнгэн байгаагүй ёһотой даа. "Дружба" колхоз томо ажахынуудай тоодо ородог нэн.

Цэдэн Багланович эндээ һуурияа оложо, нютагай зондо үүшлэжэ, түрүүшынгээ үдэрһөө хамсыгаа шаман ажаллажа ороһон байгаа.

Уданшьегүй гэхэ гү, али 2-3 жэлэй үнгэрһэн хойно нүхэр Багдаевай хүтэлбэрилдэг колхоз олзо оршотой гарадаг болобо. Түрүүшын ондо миллион түхэриг хүрэхэшьегүй хаа, ажахынгаа кастада мүнгатэй болоходоо, зүрхэтэйгөөр шэнэ техника, машина, элдэб янзын оньһон түхээрэлгэ, агрегадуудые худалдажа абадаг, социальна болон ажаһуудалай талаар шэнэ-

шэнэ объектнуудые баридаг болоһон байха юм.

К о л х о з о й түрүүлэгшэ ганса үйлэдбэриез хараад, эрхилээд, эмхидхээд ябаа бэшэ, мүн уран найханай бүлгэм ба спорт хүгжөөхэ хэрэгтэ анхаралаа онсо хандууддаг нэн. Энэ талаар Цэдэн Багланович мориндо ехэ дуратай байһан дээрэнхэ гүйгөөшэ, хатарша үүлтэрэй моридые аяар холын баруун областнуудһаа худалдан абажа асараад, ажахыдаа үсхэбэрилжэ эхилһыень мартахаар аал? Түрүүлэгшын үүсхэлээр Сагаан-Шулуутайда мориной урилдаагаар округой, областийн мурьсөөнүүд жэл бүхэндэ намартаа үнгэргэгдэдэг болоһон байха юм. Эдэ мурьсөөнүүдтэ ажахыһаа тусхай шангуудые олгогдодог болоо. Хүн зонийе олоор хабаадуулаха зорилготойгоор үнэтэй шангуудтай лотерейшые эмхидхэн байха даа. Ондо ондоо нютагуудһаа ерэнэн хүнүүд, областһоо ошоһон айлшад энэ-тэрэ юумэ, "Жигули" автомашинашье шүүбэ гэхэн хөөрэдөөнүүдые оло дахин дуулаһан байһаа.

"Дружба" колхозоо "хүл" дээрэнэ батаар гаргаад, хүдэлжэ байтарнь, өөрын нютагайхид Сагаан-Уулаа ерэжэ, ажалахыень уряад, дахаад халахыаа болишобо. Сагаан-Уулын "Путь Ильича" колхозой хүндэ байдалда ороод байһыень мэдэхэ хадаа Цэдэн Багдаев удааншье бодомжолжо байнгүйгөөр, нютагайхидаа хашараангүйгөөр ошоод хүдэлхэ байһанаа мэдү лээ нэн.

Иигэжэ тэрэ хүүлэй арбаад жэлэй хугасаа соо түрэл нютагайнгаа ажахые хүтэлбэрилжэ ябана. Үнгэрһэн эдэ жэлнүүдтэ Сагаан-Уулада ехэ хубилалтанууд баһал хүрэжэ ерээ. Колхоз байһанаа, фирмэ болгогдожо хубиллагдаа. Ажахын досоохи бүридэлын



тад ондоо болгогдоо. Байдалай хэды хүндэрбэшье, энэ ажахы байһан юумээ тэрэ зандань үлөөхэ, адууһа малаа балай хороонгүйгөөр бүтэн бүринөөр харуулаха гэжэ яһала оролдолог гаргана. Энэ хэрэгтэ фирмын түрүүлэгшэ Ц. Б. Багдаевай оруулан үүргэнь нилээд ехэ.

Сагай хэды хүндэ болоошые хаань, Цэдэн Багдаевич үнөөхил спортдоо дуратай байһан зандаа. Гүйгөөшэ моридые бэлдэхэһээ гадуур бүхэ барилдаа хүгжөөхэ хэрэгтэ онсо анхаралаа хандууддаг байна. Нютагайнгаа суута хүбүүн, Советскэ Союзай Герой, Эсэгын дайнда унаһан Базар Ринчиногой нэрэмжэтэ шан байгуулжа, жэл бүхэндэ нютаг дээрэнэ бүхэ барилдаагаар ехэхэн хэмжээнэй мурьсөө үнгэргэдэг заншалтай болонхой юм. Энэ мурьсөөндэ нютагайнь хүбүүдһээ гадуур Шэтын областийн, Буряад Республикын, Амарай болон Эрхүүгэй областнуудай, мүн дутын хари гүрэнүүдһээ бүхэшүүл ерэжэ, хабаадалсадаг байна.

Ц. Б. Багдаевай дэмжэлгээр иимэ хэмжээ ябуулгануудай мүнөө үедэ үнгэргэгдэдэг байһаниинь яһала найшаалтай гэшээ. найшаалта энэ хэрэгэй арга хургаяа оложо, саашадаашье хүгжэхэ байһаниинь лабтай. Юуб гэхэдэ, фирмын түрүүлэгшын эдэбхинь ехэ байна бшуу.

А. ДОНДОКОВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: "Сагаан-Уула" фирмын түрүүлэгшэ Ц. Б. Багдаев Буряад ороной суута барилдаашан, гэлхэйн чемпион Борис Будаевта морши хүлэг шан барюулжа байна.

Ц. ГОНГОРОВОЙ фото.

Соёлой һонин

ҺАРЬДАГТА ХҮРЭМЭ ҺАРУУЛ ХҮСЭЛӨӨ БЭЭЛҮҮЛЫТ!

Багша, сэрэгшэ, уран зохёолшо Б.Ш. Шойдоковой ажабайдалда хаяхана мартагдашагүй ушар болобо. Түрэнхөөрнь 75 наһанай, зохёохы ажалын 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан һайндэр Захаминай аймагта үргэн хэмжээгээр боложо үнгэрөө шуу.

Ходоодоо урилгы, энэбхиһэн шарайтай Бадма Шойдоковичтой уулзаһан хүн бүхэн үндэр наһатайшые наа, хүнгэн сарюун зандаа ябахыень дооогоо эзэлүүдгүй тэмдэглэдэг ёһотой. Гурбан ехэ габьяа энэ хүнэй намтарые, наһые шэмэглэнэ.

Эдир үетэниие эрдэм номдо һургаһан, эхэ ороноо этэгээд дайсаднаа хамгаалһан, эсэшэ сусаһагүйгөөр зохёолнууд дээрээ хүдэлһэн, юрэдөөл, - иимэ хубида хүртэгшэд хурга дарамта үсөөн ёһотой. һарьдагай хормойдо түрэнхэн хадаа өөрын орбёнуудта хүрэхэ, наһанаа туйлаха, һарбайһанаа абаха - иимэл табисууртай анханһаа байгаа гү?

Энэ ойн баярта хабаадагшад юрын харагшад, юрын шагнагшад байгаагүй. Хэниешые бодхоогоо наа, халуун амаршалга эздэлүүлхэ гэхээр - хани ёһоной оршон байдалда үнгэрөө. Эндэ аймагай литературна "Уран Дүшэ" нэгдэлэй (хүтэлбэрлэгшэнь Х.Д. Дампилова) үүргэ хубитые онсо тэмдэглэмээр. "Ажалай тут" газетэ (редакторын В.С. Батуева) дээрэ дурсагдаша нэгдэлэй болон уран зохёолдо ульһатай зоной үүсхэл эдэбхиене бадаргаадаг ёһотойл гуламта болонхой гээд һүүдэй хэдэн жэлдэ ажагламаар юм.

Закаменскһын библиотекэ соо Б.Ш. Шойдоковой зохёохы ажал ябуулгада зорюулагдаһан конференци нэр түрүүн үнгэргэгдөө һэн. Шабинарайнь, уншагшадтайн зүгһөө ажабайдал, намтар тухайн Сэнгэ Ринчинов хөөрөжэ үгэбэ. Рассказууд, туужанууд, романууд, найруулагдаһан ульгэр онтохонууд, уянгата шүлгүүд тухайн тодорхой тобошо, дэлгэрэнгышые һанамжануудые Василий Аюшеев, Михаил Доржиев, Николай Очиров, Николай Соктоев, Валентина Цыренова, Шойдон Бакшеев, бусадшые элрхэйлбэ.

1921 ондо, Тахья жэлдэ Мүльһэтэ голдо түрэнхэн намтартайт. "Тараг" гэхэн түрүүшын шүлэгөөр түүхэтэ замаа эхилһэн домогтойт, - гээд, Хандажаб Дампилова найруулга-зорюулгана олоной һонорто уран гоёор уншаба. Багшын, уран зохёолшын ажалай гол шатанууд, гол зохёолнууд эндэ тааруулан дурдагданхай һэн. Роман-трилогийн гурбадахи "Тоонто нютаг" гэхэн хубиине гаргахата харгы нээхэ, гаргашыень даажа абаха шадалтаниие олохо тухай сугларагшад удаань зүбшэн хэлсэбэ, хөөрөлдэбэ. Эндэһээ тобошолоодо, энэ һайндэр юрэл найр болоод дүүрээгүй, аха захатанай саашанхи зохёохы замыень ариудхан сагааруулжа үгөө гээд түгэсхэдэнь эли һэн.

Аймагай Соёлой ордон соо гол найрын болобо.

Хабарайхьяр зэнхыһэн огторгойһоо шаргал туяагаа элбэгээр сасаһан наранай баруун хадануудай хяра тээшэ дүтэлхэ үеэр Соёлой ордон руу зон олоороо субанхай һэн.

Зал соо дүүрэн зон суглараа, һайхан үгэнүүд, хүсэлнүүд энэ үдэшэ һалбараа даа, бэлэг сэлэгүүдшые "урдаа". Аха захатанай зүгһөө Ц.Ц. Найданов юбилярта хадаг барюулба. Аймагай захиргаанай зүгһөө үгэ хэлэһэн гулваагай орлогшо И.С. Даниловагай Бадма Шойдоковичто Закаменск хотодо болбосон түхэлтэй гурбан таһалгагай гэрэй түлхюур бэлэг болгон дамжуулнабди гэхэдэнь, нэрбемэ алыга ташалган болоно. Иимэ бэрхэтэй сагта халуун, хүйтэн уһатай, дулаахан гэр байртай болохо гээшэ нэгэ наһанай тон ехэ аза талаан, хэшгэ буян бэшэ гү? Олон эбэртэ бодо мал, үнэтэй хибэс, мүнгэ зөөри бэлэгүүд соо нэрлэгдэн дурдагдана һэн.

Республикын ниислэл хотогоо тусхай урилгаар ерэнхэн Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбоной түрүүлэгшэ Б. С. Дугаров, холбоной литературна консультант Тимур Гомбожапов гэгшэд Б.Ш. Шойдоковто амаршалгын үгэтэйгөөр хандахадаа, дурасхаалта бэлэг барюулаа. Барюубшатай зохёолнуудаа хэблүүлхыень, элүүр энхые аха захатанда хүсэлһэн байна.

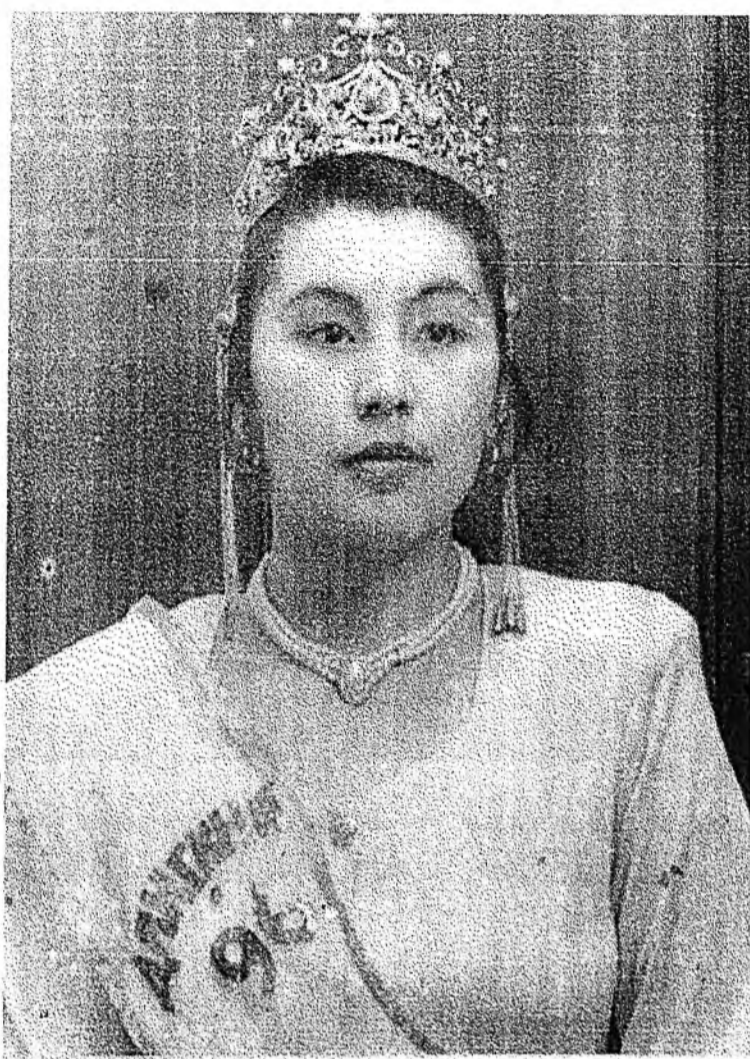
Буряад Республикын габьяата артистка, дуушан Дымбрын Ринчинова хонгёо хоолойгоо эздэлгэн, энэ үдэшые бадаргаан шэмэглэбэ. Уран зохёолшын "Дархан соло" номһоо, бусадшые зохёолнуудай удахар сценкөнүүдые Далахайн, Санагын һургуулинуудай һурагшад зүжэглэн наадажа, сугларагшадые һонирхуулан байна.

Иигэжэ ехэ, багагүй нэгэн һаналтайгаар, нэгэн амин дээрэ гэхээр аха захатанаа-бэлигтэнээ хүндэлэн ёһолхо шадабари захаминайхидта бии. Иимэ заншалаа улам бүри дэлгэрүүлэн, хадата нютагайнгаа һүр һүдэе үргэжэ, суурхуулжа байал, - гэхэн уряа үгэнүүдэй соностогоодо, сугларһан зон дэмжэһэнээ мэдүүлэн, халуун алыга ташалган болоо.

Энэ ойн баярай удаа хэблэлэй хуудануудта Россин Федерациин Уран зохёолшодой холбоной гэшүүн Б. Ш. Шойдоковто "Буряад Республикын арадай уран зохёолшо" гэхэн нэрэ зэргэ олгогдобо гэхэн мэдээсэл уншаад, уран бэлигыень сэгнэдэг бүхы уншагшадтай зүгһөө үшөө дахин үнэн зүрхэһөө амаршалжа, хүнгэн сарюун, һарьдагта хүрэмэ һаруул хүсэлөө бээлүүлжэ ябахыень хүсэхэ дуран хүрөө һэн.

Үндэр наһан - Сагай хэмжүүр гээ наа, Эндүү юм байн, Үнэр сэдхэл Сагые ахидар Шэдитэй юм байн - гэхэн тобошолол-мүрнүүд хаанаһаашыеб мүндэлөөд, саарһан дээгүүр гулгаа бэлэй.

Галина БАЗАРЖАПОВА.



ГООХОН ХАТАН ДАНГИНА

1996 оной Сагаан харын дангыные элрүүлхэ зорилготой мүрысөөн январин 24-дэ Эдиршүүлэй зохёохы байшан соо үнгэргэгдөө. Республикын аймагуудай һонор хурса ухаатай, хонгёо хоолойтой, хүнгэн хатартай, ариун сэбэр шарайтай—аишые талаараа дүрбэн тэгшэ 12 дангина сугларжа мүрысэбэ.

Амар мэндээ мэдүүлжэ, тоонто нютаг нутага магтажа, уг гарбалаа изагуураа һануулжа, дангина бүхэн нэгдэхэ шатын "Уулзажа танилсаа" гэхэн мүрысөөндэ оор тухайгаа хөөрөбэ! Тодо, баян, хурса хэлэтэй, аятай зохи шарайтай байһанаа эндэ басагад харуулаа. Хоёрдохи шатын даабари—

"Гэсэртэ бэлэг барюулга". Өөрын бүтээһэн алшуур, бээлэй, туулаг гэхэ мэтэ бэлэгүүдые мүрысэгшэд барюулба. Энэ даабари гартаа дүйтэй, уран, мүн шэн нариишыень элрүүлээ.

Гурбадахи шатада В. Пантаевай найруулан зохёоһон "Дангина" гэжэ дуун доро басагад ээлжээгээр хатар гүйсэхэдэ.

Тиин дээрэ нэрлэгдэһэн мүрысөөнэй гурбан шатаар дүн гаргагдажа, 12 хүнэй 7-ниинь шэлэгдээд, удаадахи даабаринуудта хабаадаха эрхэдэ хүртэһэн байгаа. Тэдэниие нэрлэбэл, Яруунын аймагай Мужыха нютагай Д. Тудупова (1995 оной Сагаан харын дангина), Хориин аймагай 3.

ШЭЛБҮҮНЭНЭЙ ШЭМЭТЭЙ УНДАН

Сагаалганда зорюулжа, "Пиво Бурятия" гэхэн акционернэ нэгдэл шэнэ угда буйлуулжа гаргаба. Энэ унда захигшань Инкижиновэй жаса мүн болоно. "Чингис хаанай үри һадаһан" гэхэн фильмдэ гол роль наадажа, бэлигтэй артист, кинорежиссёр Валерий Инкижинов бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ болоһон ааб даа. Баһал иимэ нэрэтэй шэнэ ундан экологиин талаар тон сэбэр зүйднүүдһээ бүридэхэһөө гадна эм домто шэлбүүһэтэ модоной шэмэ шүүһэ шэнгэһэн байна.

"Пиво Бурятия" АО-гой президент С.П. Яковлев түрүүтэй бүлэг мэргэжэлтэдэй, лабораторийн хүдэлмэрлэгшэдэй, технологиудай комисси шэнэ унданда "һайн" гэхэн сэгнэлтэ үгөө.

МАНАЙ КОРП.

Дамбаева, Хурамхаанай Аргата нютагай М. Нурбаева, Түхэнэй аймагай Галбын В. Соктоева, Яруунын Эгэтын-Адагай Э. Доржиева, Баргажанай Улан нютагай Б. Бадмаева, Захаминай Үлэгшэнэй Д. Цыбенова гэгшэд болоно.

Нэгдэхэ турта шалгарһан 7 сэрээдүйн дангинанар оорынгоо шэлэһэн дуратай дуугаа эздэлүүлжэ, ээлжээтэ дүрбэдэхи мүрысөөндэ сугларагшадые хужарлуулба. А. Андреевай синтезатор дээрэ ямар нэгэ дуунай хүгжэм наадахадаань, дуунайнь үгые тааха даабари һүүлээрнь үгтэбэ. Дуунай үгэ таалгада басагад ядалдабагүй.

"Шэдишэн" гэжэ табдахи мүрысөөн. Даабаринь иимэ. Мүрысэгшэ бүхэн тайзан дээрэ гээгэгтэй басагана нэгэ минутын турша соо үһэнэй заһал бүтээхэ ёһотой. Энэ багахан саг соо дары түргэн "Ургы", "Бадма сэсэг" гэхэ мэтэ үһэнэй заһал бүтээгдэжэ, хээзэ, хаана иимэ заһалтай ябахаб, яагаад хэһэнэй "шэдитэй басагад" тайлбарилжа үгэбэ. 4-дэхэ ба 5-дахы мүрысөөнэй дүнгүүдээр удаадахи харалгада Баярма Бадмаева, Дулма Цыбенова, Вера Соктоева гурбан шэлэгдээ. Эдэл гурбанай нэгэн Сагаан харын дангынын хүндэтэй нэрэдэ хүртэхэ юм. Һүүлшын зургаадахи мүрысөөндэ иимэнүүд асуудалнууд үгтэбэ. Буряад Республикын, СССР-эй габьяата артистнар? Нингис хаанай эхын нэрэ? Гэсэртэ хатадай нэрэнүүд? Үгтэһэн асуудалнуудта дууу харюунууд үгтөө.

Тус асуудалнуудаар 1996 оной Сагаан харын дангыные элрүүлхэ зорилготой мүрысөөн түгэсэжэ, жюридэ һууһан композитор А. Андреев, Зүүн Сибириин соёлой болон искусствын академиин багша Б. Цыдыпов, "Лора модын" уран эсхэгшэ Л. Дагданова гэгшэдэй шийдхэбэри гаргатарнь, Хүдөө ажахын академиин дуу хатарай "Алтан Булаг" ансамблиин, "Булжамуур" бүлгэмэй, "Вдохновени" бүлгэмэй хатаршад, "Каприз" гэхэн моодын театр харагшадые баясуулаа.

Хүлээгдэһэн жюрин шийдхэбэреэр Түхэнэй аймагай Галба нютагай басаган, Буряадай гүрэнэй университетэй буряад хэлэ бэшэгэй факультэдэй оюутан Вера Соктоева "1996 оной Сагаан харын дангина" гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Хоёрдохи, гурбадахи һуруинуудые Баргажанай Улан нютагай дунда һургуулийн 11-дэхэ классай һурагша Баярма Бадмаева ба Захаминай Үлэгшэн нютагай Дулма Цыбенова гэгшэд эзэлбэ.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ,
Буряадай гүрэнэй университетэй оюутан.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор Ц.Б.ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), РИНЧИНОВ С.Д. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПАНТАЕВ В. И. (хэблэлэй директор), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаршвиллин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4319. Хэблэлдэ тушаалдан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ №7716.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, мүншын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарийн - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, таһагууд: нийтын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социалыно-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтерийн - 2-23-67, вахта - 2-35-95.

Гэр бүлэ—нангин гуламта



ЕРЭ ГАРАТЫН ЕХЭ ЗАМ

Набтаршаг аад, саб гэмэ, шүрбэнхлиг бэетэй, хүдэлмэрийн хубсаһа бээдээ ехэ тааруу зохидоор үмдэнхэй, үндэр наһатайшые һаа, үшөөл хүнгэн сарюунаар харагдадаг энэ хүнтэй манай Хори нууринай зон ходо уулзадаг, хүндэшэлжэ хөөрөлдэдэг гэшээ.

Энэ үбгэжөөлнай хүршэ агуухэ Хитад оронһоо үни хада—аяар гушаад оноор гаража ерэнэн, манай эндэ ниотагжаһан, колхоз болон совхозой үйлдбэриие хүгжөөхэ хэрэгтэ нилээд ехэ хубитаяа оруулһан, олон үри хүүгэдэй эсэгэ, мүнөө ерэн зургаа наһатай Ли-Юн-Чин Локада болоно.

Ли-Юн-Чин Локада Хитадай Арадай Республикын Шандунь провинцида олон үхибүүдтэй айлай бүлэдэ түрэнэн юм. Тэрэ үедэ Хитад орондо ангиин тэмсэлэй боложо эхилһэн хүшэр хүндэ саг хэн. Мүн баһа япон ээмдэгшэд Хитад ороной газар дайдын баялигуудые булимтаран абахаяа оролдодог, зонийень дарлан мүлжэхээс хүсэдэг байгаа.

Олон үхибүүдтэй гэр бүлэнүүд мангаяа хүндэ байдалтай хэн. Ли-Юн-Чин Локадын гэртэхин табан хүбүүдтэй, 2 басагатай байһан юм. Хубсаһа хунарай, эдэе хоолой хомор дээрэһээ энэ айлай бүхы үхибүүд балшар бага наһанһаа ажал хэжэ дүршэнэн, тадха таряанай, огородой эдээнэй хайшан гэжэ ургадагые мэдэжэ абһан, мүнгэ олохо арга шадабарияа бэдэржэ захалһан байна.

Иймэ шанга үе сагта Локадын эсэгэ огородшоноор хүдэлжэ, олон үхибүүдээ хоолуулха, хубсалуулхын хойноһоо үдэр, һүнигүй ажалладаг, нилээд тухшардаг хэн. Түрэнэн эхэ, эсэгынгээ зобожо, һанаа үнөөндэ абтажа байхыень харадаг үхибүүдынь шадаха зэргээрэе тухаламжа үзүүдэг, хэлһэнүгэ сооньябадаг байһан юм.

Бага наһанһаа бээ даажа һураһан, оройдоол 22 наһатай Локада хүбүүн гэртэхиндээ туһалха, олзо, зөөри олохо зорилготойгоор Ород гүрэнэй газар дайда руу хэдэн залуу үетнөөрөө ерэнэн байна.

Тэрэ үедэ хитад угсаатан Алас-Дурна зүгэй гүн ехэ ой тайга соогуур ажаמידаралай эшэ үндэнэн гээд тоологдодог "хүн үбһэ" (женшень), алта, ан гүрөөлгол түлэб бэдэрдэг байгаа. Юубгэхэдэ, тэрэ үедэ хилэ хүсэд хаагдаагүй, һула харуултай байгаа бшуу. Тиймэнээ залуу хүбүүд Уссурийн хизаарта хүн үбһэ бэдэрдэг болоо хэн.

—Тэрэ үедэ эгээл аза талаантай нүхэднай хүн үбһэ яһала олоор оложо, мүнгэ ехэтэй баяшуулай ажаһуудаг Шанхай хото абаашажа наймаалхадаа, нилээд ехээр баришатадаг хэн. Бишье өөрөө бүхы наһан соогоо зуугаад гаран эшэ оложо, аралжаа наймаа хэжэ, хүдээрээ гараһан байхаб,—гээд Локада үбгэжөөл хоороогоо үргэлжэлүүлээ хэн. —Арайш гэжэ олоо болоһон алтантай адли үнэ сэнтэй энэ уртамалаа ниотаг орондоо ниусаар абаашажа наймаалха, үнэтэйгөөр худалдажа абаха хүниие бэдэрхэ хүшэрхэнлэ саг хэн. Би тийхэдэ залуу ябааб. Эд зөөриин хойноһоо сэхэ сэбээрээ ябахандаа, һанаагаа зободоггүй нэм. Арбаад жэлэй туршада аралжаа наймаа хэжэ, яһала дүршөөд байтарни, 1935 он багаар гээшэ хэн гү, хилэ хаагдаһан юм. Одоол тийхэдэ бидэ, залуушуул, хари газарта бага зэргэ зүдэрөөд абһан байхабди. Теэд эрэ хүн гээшэ элдэб бэрхэшээнүүдые бээ дээрээ үзэхэ зэргэтэй бшуу.

Ли-Юн-Чин Локада хилын хаагдаһанай һүүлдэ ниотаг ороноо ошохо аргагүй болоод, эхэ, эсэгэнээ, аха, дүүнэрһээ хэтэ мүнхэдөө холодობоб гэжэ гажаран муудаагүй, зоригтой эрэ хүн шэнгээр хатуужажа, түрүүшээр Уссурийск дээрэ, удаань Владивосток дээрэ хүдэлөө хэн.

Энэ хотодо гурбан жэл үлүүтэй байхадаа, элдэб ажал хээд туршаа. Тийгэбэшье ехэнхидээ пароходуудта элдэб зүйлэй ашаа тээгшэ хэн. Ашаа тээхэ гээшэ нилээд хүндэ ажал һааб даа. Теэд тон бага салин түлэгдэдэг байһан юм. Эндээл хүдэлжэ байтарнь, хатуу шөрүүн 1937 он гараа хэн. Энэ жэлдэ Локада хүбүүн газар ниотагаа

хэлгэхэ, аза талаанһаа туршаха гэжэ шийдээд, Буряад ороной ниислэл хото Улаан-Үдэ хүрээжэ ерэнэн юм.

Улаан-Үдэдэ ерээд байхадаа, Сэлэнгэ мүнэнэй баруун эрьедэ, Сотниково нууриһаа холо бэшэхэнэ оршодог газарта түрүүн огородшоноор хүдэлһэн юм. Город шадар ехэ хүлгөө шууяатай, ходоодоо зон олоор ябажа байдаг гэжэ тоолоод, 1941 оной март һарада Хориин аймаг нүүжэ ерээ. Эндэ ерээд байхадаа, нэн түрүүн Хори нууринда оршодог аймагай колхознигуудай хургуулида огородшоноор хүдэлдэг болоһон юм. Тэрэ сагта тус хургуулин директорээр Цыбикова гэжэ эхэнэр хүдэлдэг хэн. (Мүнөө Баатарай эжы гэжэ наһажаал хүгшэн).

Энэ хургуулида хүдөө ниотагта хүдэлжэ агрономуудые, трактористнууд болон бухгалтернуудые бэлдэдэг байгаа. Нэгэ жэл тухай ажаллажа, эндэхи эрхэ байдалда огородой эдээнэй үндэр баян ургаса ургуулха аргатай гэжэ бодото хэрэг дээрэ баримталаад байхадань, Аалан ниотагта хүдэлхыень урижа абаһан юм.

Тэрэ үедэ Аалан дээрэ түрүүлэгшээр Александр Снегков гэжэ хүн хүдэлдэг хэн. Удаань Ли-Юн-Чин Локада

колхозой олон түрүүлэгшэнэртэй суг хамта хүдэлөө. Тийхэдэ хэнтэйньшые үгээ ойлголсожо ядадаггүй бэлэй.

—Һанахадамни, мүнөө наһа баранхай Даржа Цыбикжапов, Лодойбалов, Базар-Дари Гасаранов, Дагба-Доржо Дашацыренов, һүүлдэнь совхоз болоод байхада, директор Цыдып Бадмаевич Данзанов гэгшэд Аалан нууриной ажахые хүтэлбэрилдэг байһан юм. Тэдээн сооһоо Базар-Дара Гасаранов Мижит-Доржо Ширапов хоёртой эгээл олон жэл хамта хүдэлөөб, наһаараа нүхэсэһэнби,—гээд Локада ахаган нэмэжэ хэлэхэдээ, залуу наһанайнгаа жэлнүүдые һанаандаа оруулаа юм гү, бү мэдэе, ехэ хүхиутэй болоодхөө хэн.

Ли-Юн-Чин Локада Аалан ниотагта хүдэлһэн жэлнүүдэйнгээ туршада бүхы оролдоло, шадабарияа гаргажа, саг үргэлжэ огородой эдээнэй үндэр баян ургаса ургуулдаг байһан юм. Иймэ үндэр амжалта туйлаһанайнгаа, аша габыятай байһанайнгаа түлөө Ли-Юн-Чин Локада жэл бүхэндэ партиин райкомой болон райсоветэй гүйсэдкомой Хүндэлэлэй грамотануудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдадаг хэн.

Үндэр наһатын олон тоото грамотанууд болон дипломуудые хаража, һонирхожо һуугарни, урдандаа БНАССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ ябаһан Д. Цыремпилов, секретаряар хүдэлһэн В. Островская гэгшэдэй гар табилгатай Хүндэлэлэй грамота гаража ерэнэн юм. Локада 1957 ондо 3,88 га талмай дээрэ 302 центнер огородой эдэе ургуулаһанайнгаа түлөө иимэ шагналда хүртэһэн байгаа бшуу.

—Хэдыдэхи ондо гээшэ нэм, мүнөө хүсэд һананагүйб, Москва хото Арадай ажахын туйлаалтануудай выставкдэ ошожо, һонирхожо танилсаа бэлэйб. һүүлдэнь колхоз болон совхозой ноёд ВДНХ ошохо путёвкэ хэдэн дахин дурадхалһан юм. Теэд нэгэ дахин ошожо, ВДНХ-тай һайн танилсаһан хадаа, дахяад тийшээ ошохоёо зүрхсөөгүй нэм,—гээд Локада үбгэн хөөрөө бэлэй.

Ли-Юн-Чин Локада "Владимир Ильич Ленинэй түрэнһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ, Шэн габыата ажалай түлөө", "1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай

илалтын дүшэн жэл" гэгһэн медальнуудаар шагнагданхай.

Локада Буряад орон ерэнхэй, үшөөл залуу, дүшөөд наһа хүрээжэ ябахандаа, оройдоол хорёод наһатай залуухан Ульяна басагантай хуби заяагаа холбоһон юм. Мүнөө Ли-Юн-Чин Локада наһанайнгаа хани нүхэр Ульяна Трифоновна Ефимоватай хамта, өөрынгөө түрэлхид шэнги, долоон үхибүүдые—табан хүбүүдые, хоёр басагадые үргэжэ, хүл дээрэнь гаргаад, эбтэй зетэй ажаһууна.

—Эгээл ехэ Сергей хүбүүмни Братск хотодо инженерээр хүдэлнэ. Мүнөө тэрэнэй хүбүүн басаган хоёрын дээдэ хургуули дүүргэнхэй, ажалладаг болоо юм. Дээдэ хургуулитай Нина басаганнай ахаяа даажа, тийшэ ошонхой, магазинда наймаалагшаар хүдэлнэ, мүн лэ хоёр үхибүүтэй болонхой юм. Одохон Володя хүбүүмнай техникум дүүргэһэнэйнгээ һүүлдэ Улаан-Үдэдэ хүдэлжэ эхилэнхэй. Виктор, Юрий хүбүүднй Анаагай совхоздо—нэгэниинь автомашины жолоошоноор, хоёрдохины—модошо дарханаар үнинэй хүдэлжэ байдаг. Анхандаа Хори нууриной аптекие даагшаар хүдэлдэг байһан Люба басаганни мүнөө Улаан-Үдэдэ ажалладаг болонхой юм. Аптекин түбэд медицинһын эм дом худалдадаг, Анатолий хүбүүмнай Улаан-Үдэдэ түмэр замай механигаар ажаллана—гээд, бултыень эрдэм хургуулитай, зоной дунда хүндэтэй ябажа шадаха болгожо табиһан тухайнгаа һанаагаа амарангаар хэлээ хэн.

—Локада ахаган, ерэ наһа хүрээжэ гээшэ ехэ дабаа гаталһантай адли гэлсэдэг. Та мүнөө 96 наһатай болобот. Бэетнай үбшэлжэ зобонотгүй гүт? Хабартаа ябаган тэргээр эртын мангир үдэр бүхэндэ дэлгүүрэй наймаанда абаашахыетнай харагшаб,—гэбэб.

—Үдэр бүхэндэ ажал хэжэ ябахандаа, балай ехээр үбшэлхые үзөөгүй хүмби,—гээд үбгэжөөл харюусаа юм.

—Мүнөө хабар-зунай сагта Хори нууринойнгаа зоние мангираар хангаха гээшэ гүт?—гэхэдэмни, үбгэжөөл иигэжэ харюусаа хэн:

—Бүхэли үбэдөө бэлэдхэл хэнхэйб. Эндэхи зон ерэ наһатын ургуулаһан мангирта хүртэхэл байха даа.

Б. ЛАЙДАПОВ.

Зураг дээрэ: Ли-Юн-Чин Ульяна Трифоновна нүхэртээе.

Зуһаландаа газарай эдее ургуулагшадта

НАРЫН ЛИТЭЭР ТАРИХАДА, ТУНАТАЙ

Газарай эдее ургуулгын шэнэ хаһа эхилэнхэй. Баян ургаса абахын тула, хабарай тарилга хэхэдээ, нарын литэ хэрэглэхэдэ ехэ туһатай гээд эрдэмтэ биологууд, агрономууд, дүй дүршэлтэй огородшодшые гэршэлнэ. "Үнэн" һониной уншагшадта ямар үдэрнүүдтэ газарай ямар эдее тарихада, һайн гээшэб гэжэ тодорхойгоор хөөрөөбди. Мартын түрүүшын хахадта тарилга хэхэдэ, илангаяа һайн үдэрнүүд: 9-12—һонгино тарихат;

4—баклажан, томат һуулгаханда һайн; 6—10—репэ, редис, брюкөө һуулгаханда тааруу; 7-10, 13-14—свёкло тарихада зохид. Мартын хоёрдох хахадта юу һуулгахаб гэбэл: 22—23, 26—салат, капуста; 26—сельдерей, шпинат, үгэрсэ, петрушка; 28—баклажан, томат. Тарихада, тон таагүй, муу үдэрнүүд гэжэ байха. Март соо 1—3, 15-17, 18-20, 29-31-нэй үдэрнүүдтэ тариһанай хэрэггүй

гээд мэргэжэлтэд һэргылнэ. Мүн эдэ үдэрнүүдтэ дулаан теплицын, парнигай хүрһэндэ рассада һуулгабалтнай, һайн ургаса абтахагүй. һайншые, муушые бэшэ үдэрнүүдэй тудалдабал, байгааһин шэг шарай, уларил, һайса адаглажа, тарижа боломоор ааб даа. Гал улаан Хулгана жэлдэ һайн ургаса ургуулжа, хобтодоо ходо эдээтэй, баян ажаһууһаншай болтогой! Т. САМБЯЛОВА хэблээдэ бэлдэбэ.

КОНКУРСЫН ДҮН СОГСОЛОГДОБО

Манай гүрэнэй дэбисхэр дээрэ ан гүрөөл, шунахай мяхаша амитад, илангаяа шоно хэр угаа хойшо олон байһан гэжэ мэдээжэ аабдаа. Шоно гэшэ хадаа айхабар мяхаша арьяатан мүн. Эрдэмтэ охотоведүүдэй тодоруулһанай үндэһөөр, нэгэ шоно үдэртөө 4 килограмм тухай мяха эдижэ амидардаг, дунда зэргээр жэлдээ 35-40 гүрөөһэ барижа эдихэ шадалтай.

Энээнһээ гадна, шононууд аргагүй халдабаритай, галзуурха үбшэ тараадаг. Шонын хүнүүдтэнь, илангаяа үхибүүдтэ добтодог олон ушарнууд үзэгдэдэг. Үлэн ябахадаа гү, али гүлгэдөө тэжээхэ үедөө хараһан лэ амитандаа добтодог гэшэ.

Гол түлэб ан гүрөөл, адууна мал барижа эдинэ. Мүн лэ шубуу шонхор, тэдэнэй үндэгэ түүжэ, дальбараануудынь бажуужа, хоолойгоо тэжээдэг. Туруута томо ангууды барижаада, шононууд эдэб олон янзын арга мэхэнүүды хэрэглэдэг.

Олоороо хамтараад, эрыюулжэ, хашажа, үртөөлэн намнаад, буганууды шулуун байсаһаа, (хабсагайһаа) халаадаг. Хандагайнууды шононууд мүйһэн елүүр дээрэ хальтиража унагаагаад, барижа эдидэг байха юм. Тэдэнэр хадаа өөһэдыгөө хүсэжэ, унагаажа шадаха амитан бүхэниие барижа эдихэдээ, эгээл шадамар ан арыятадай нэгэниинь болоно.

Хэрбээ гурбан жэлэй урда тээ жэл бүри 250-300 шоно хороогдоог хаа, 1994 ондо оройдоол 160-аад арыятан баригдаа. Шонын тоо толгой жэлүүдэй үнгэрхэ бүри олошорно. Үнгэрэгшэ 1995 оной эхиндэ 1600 толгой шоно бии гэжэ бүридхэдэ абганан хаа, харин мүнөө 1996 оной эхиндэ тэрэнэй тоо 2000-да хүрөө гэжэ багсаагдана.

Шонотой тэмсэхэ хүдэлмэри аймаг бүхэндэ хаа-яагүй тон нулаар ябуулагдана гэдэ тэмдэглэлтэй. Эдэ арыятадаа хохидол тухай дүүрэн мэдээсэлнүүд хүсэд бүридхэгдэнгүй. Нэгэ жэлэй туршада хэды хонин, гахай, үхэр, адуун шонын зоог хүнэһэн болоноб гэһэн асууалда хэншье зүб харюу үгэжэ шадахагүй. Эндэ республикын Хүдөө ажахын министрство, аймагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын захиргаанууд сэхэ эмэтэй. Буряад Республикын Правительствын 1995 оной йуниин 14-нэй тогтоолой үндэһөөр ангуушадай дунда шоно усадхаха ажалы эдэбхижүүлхэ ба шангадхаха, эдэ арыятады олоор усадхаха, тоо толгойнь үсөөрүүлхэ зорилготойгоор соносхогдоһон республиканска конкурсын дүнгүүдэ согсологдобо.

1995 ондо республикынай харьяата газар дээрэ хамтадаа 308 шоно усадхагдаа. Тэдэнэй тоодо 177 эрэ, 75 эмэ, 55 гүлгэн оролсоно. 119 шоно хорлогдожо, 91 буудагдажа, 40 хабхаанаар, 55 гүлгэн нүхэн сооһоо, 3 арыятан урхаар баригдаа.

Хүсэд бэшэ мэдээгээр республика дотор шононууд 1239 толгой эбэртэ бодо мал, 2106 хони, 1087 морицые зоогложо, хүдөө ажахыда, 4,5 миллиард түхэригэй хохидол ушаруулаа. Агнуурийн ажахыда, эдэ арыятадаа ушарһан хохидолы тоолоо хаа, 7-8 миллиард түхэригтэ хүрэхэ ёһотой гэжэ багсаахаар.

Бригадын бүридэлдэ орожо агнагшад сооһоо 1-дэхи шанда хүртэхэ дүүрүүшүүл олодоггүй. 2-дохи мүнгэн шан 4 бригадада барюулагдаба. Эдэхэд болоноб гэхэдэ, Хурамхаанай Зэргын заповеднигэй ангуушада Ц. З. Доржиев, Н. М. Мисюркеев, И. Н. Замятин, В. В. Климов, А. А. Машанов гэгшэд 7 шоно хюдаһан, тэдэнэйнь тоодо 3 үлэгшэн арыятан оролсоно. Баунтын аймагай В. Х. Генегер, С. Д. Черепанов, А. М. Тарасов, А. П. Коптелов гэгшэд 7, тэдэнэй дундаһаа 2 эмэ шоно алаа. Яруунын аймагаһаа Д. Ч. Чимитов, Т. С. Коваленко, А. А. Гвоздков, В. Н. Косторогов, А. Н. Богдан гэгшэд 7 шоно, тэдэнэй тоодо 2 эмэ амитаниие баряа.

Холын Ахын аймагтахи В. Б. Мунконой хүтэлбэрилдэг ангуушадай бригада 8 шоно хоро хэрэглэжэ усадхаа. Конкурсын дүримэй ёһоор дээрэ дурсагдһан бригадануудта 500-500 мянган түхэриг мүнгэн шан, түлөөһэгүйгөөр бута агнаха нэгэ лицензи үтөө. Энээнһээ гадна урмашуулгын 100-100 мянган түхэригэй мүнгэн шан барюулагдаа.

350 мянган түхэригэй 3-дахи шан мүнгэн, түлөөһэгүй бутын лицензи Ахын аймагтахи В. Д. Сыреновэй бригада абаха болобо. Энэ бригадада урмашуулгын 100 мянган түхэригэй мүнгэн шан барюулагдаха юм. В. Д. Сыреновэй бригада 37 шонын гүлгэ нүхэн сооһоо малтажа гаргаа.

Бригадын бүридэлдэ оронгүй шоно агнагшадта хоёр 1-дэхи, 2-дохи, табан 3-дахи мүнгэн шан барюулагдаба.

Сэлэнгын аймагай А. А. Дансарунов 11 шоно, тэдэнэй тоодо 3 эмэ шоно хорложо алаа һэн. Хяагтын аймагай Шара-Гол хууринай В. Ф. Богданов 8 шоно, эдэнэй тоодо 3 үлэгшэн шоно хабхаан табижа баряа. А. А. Дансарунов, В. Ф. Богданов хоёр тус тустаа 350 мянган түхэригэй 1-дэхи мүнгэн шан, түлөөһэгүй бутын нэгэ лицензидэ хүртөө.

Хэжэнгын аймагай гүрэнэй заказнигай егерь Ч. Д. Чимитдашев 5 томо шоно алажа, 300 мянган түхэригэй 2-дохи мүнгэн шан, түлөөһэгүй бутын нэгэ лицензи абаха болобо.

Хяагтын аймагай Шара-Гол дэрээбэнэй В. В. Жарков 4 шоно, тэдэнэй тоодо 2 эмэ шоно, Хурамхаанай аймагай А. С. Чернаков 3 шоно, тэдэнэй тоодо 1 эмэ шоно, Баунтын аймагай Джиллинда хууринай Г. И. Парфенов 3 шоно, тэдэнэй тоодо 2 үлэгшэн шоно, Хорин аймагай "Худакский" заказнигай егерь Н. Н. Рожков, Ивалгын аймагай ангуушадай бүлгэмэй егерь И. В. Енин 3 шоно, тэдэнэй тоодо 1 эмэ шоно усадхаад, тус тустаа 250 мянган түхэригэй 3-дахи мүнгэн шан, түлөөһэгүйгөөр гүрөөһэ агнаха нэгэ лицензи абаха болобо.

Бригадын бүридэлдэ ородогшьегүй хаа, шонотой тэмсэхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаад, 1-2 шоно хороһон А. И. Сивохин (Хори), Г. В. Елистратов (Туран хуурин, Түнхэнэй аймаг), В. Р. Ганжуров (Сэлэнгын аймаг), Б. Т. Бальжиров (Хэжэнгэ), А. И. Аверин (Колесово хуурин, Кабанскын аймаг), Г. К. Абачаев (Мухар-Шэбэр), Н. А. Овчинников (Мухар-Шэбэр), В. С. Дашняков (Түнхэн), М. Е. Рубцов (Хэжэнгэ), В. Б. Попов (Хэжэнгэ) гэгшэд түлөөһэгүйгөөр гүрөөһэ агнаха нэгэ лицензээр урмашуулагдаа.

Россин гүрэн дотор жэлэй дүрбэн сагай туршада шоно агнахада, арьашы хорюул гэжэ байдаггүй юм. Эдэ шунахай, мяхаша арыятады усадхаха, тоо толгойнь үсөөрүүлхэ ажал ябууланууд гүрэн түрын шухалын шухала зорилго, бүгэдэ ниитын хэрэг болоно. 1996 ондо шоно усадхалгын конкурсын болзор хунаагдахаар хараалагданхай. Конкурсно эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, өөһэдыньгөө адууна мал гарзада бү оруулаал!

М. ГЫЛЫКОВ,

Буряад Республикын Экологийн болон байгаали хамгаалха талаар гүрэнэй комитэдэй инспектор, биолог-охотовед.

Шасарганын жэмэсьень намар оройшог хүйтэн болоһон хойнонь гү, али үбэлэй эхиндэ суглуулаха ёһотой юм. Энэ ургамал эм домдо үргэнөөр хэрэглэгдэдэг байна.

Хотын үбшэндэ шасарганын жэмэсэй шүүһэ уухадаа, хахад литрэй уһанда эдеэнэй гурбан халбага жэмэс хээд, аалин гал дээрэ арбан минута соо бусалгаад, хүүлдэнь шүүхэ хэрэгтэй. Бусалгаһан энэ шүүһэндэ ам амтан соонь зүгын тоһо нэмэхэ, үдэртэ сайн орондо үлэн бэдээ 2-3 стакан ууха ёһотой.

Хотын болон гэдэхэ доторой худхахада, шасарганын набшаһанай ба гэшүүһэнэй шүүһэ хэрэглэхэдэ хайн байдаг. Эдеэнэй халбагаар дүүрэн жэжээр хэршэгдэһэн набшаһан

Эмдэ ородог ургамал

ШАСАРГАНА ТУШАА ЮУ МЭДЭХЭБТА?

ба гэшүүһэн дээрээ хүйтэн уһа нэмээд, аалин гал дээрэ 5 минутын турша соо бусалгаһанайнгаа хүүлдэ 30 минута соо хүргөөд, шүүхэ, удаань тэрэнэ бултынь нэгэ доро ууха эрилтэтэй юм. Хэрэгтэй болоо хаань, энэ аргая дахинаа дабтахада өөрөгүй.

Үһэн унажа, халзан болохогүйн тула шасарганын жэмэс ба набшаһанай эдеэшүүлэгдэһэн шүүһынь досоо, газаагүй хэрэглэхэдэ, баһал хайн. Хоёр стакан бусалһан уһанда эдеэнэй хоёр халбагаар жэмэс ба набшаһан

хэжэ, бүтүү амһарта соо 2-4 часай туршада эдеэшүүлээд, шүүхэ. Үгөөгүүр ба үдэшлэн эдеэнэйнгээ урда тээнэ хоёр дахин 150 миллилитр ууха, үгышые хаа, үдэр бүхэндэ унтахадаа, энэ шүүһээе тархингаа арһанда түрхихэ ёһотой.

Зохолготой эшэргэнэ, хашарһатан хамууг гэжэ мэтын арһанай үбшэнгүүды аргалха хэрэгтэ шасарганын тоһо хэрэглэхэдэ хайн.

"Арадай медицинн рецептнүүд-һээ" гэхэн номһоо абтаба.

ШУБУУДЫЕ ЭДЕЭЛҮҮЛДЭГ БАЙЯЛ!

Үбэлэй үлэн хоһон хаһада 35-дахы хургуулин юнцадууд шубуухайнуудта эдээ табижа, үл хоол залгуулдаг заншалтай юм. Шубуудай эдюурнүүды хэхэдэ, яһала хүнгэн, ехэ гаргашатайшье бэшэ юм даа.

Эгээлэй юрын эдюур гэхэдэ, хажуу бэээрээ эрмэгтэй хабтагай болоно. Гэрэй, сарайн хушалта доро, али гэбэл, балкон дээрэ, сэсэрлиг соо гү, али хургуули шадарай огород соо имэ эдюур табилталтай, шубууд олоороо ниидэжэ ерэхэ.

Эдюур—шэрээ эдюур—лотоһоо юугээрээ илгаатайб гэхэдэ, хабтагай модонийн хүлтэй байдаг бшуу. Утань 30-40 сантиметр гү, али үшөөшье утаар хэжэ болоно.

Эдюур—гэрхэнүүд. Лоток болон шэрээгэй маягаар хэгдэһэн эдюурнүүд үбэлдөө

саһаар хушагдадаг, намартаа хура бороодо норшодог. Тиймэһээ дээрээ фанерээр хэдээн шобхогор гү, али хабтагай хушалтатай, шубуудай хуухада тааруу хүндэлэн модотой эдюур-гэрхэнүүд ехэ аятай юм.

Хайрсагай түхэлтэй эдюур нэгэ лотогтой юм. Хушалтань урагшаа хэлтэд гэхэн байха ёһотой.

Эдюур—бункер баһал хайрсагай маягтай, мүн хоёр лотогтой байдаг.

Хүхэ бухын эдюур—хаамжа. Борбилоонуудай багтахагүйгөөр, ойрохоноор татагдһан түмэр утаһан рещёткотой энэ эдюур гансал хүхэ буханууды эдеэлүүлхэдэ хэрэглэгдэнэ.

Сонхын эдюур. Форточкынгоо хажууда эдюур

ЮУГЭЭР ЭДЕЭЛҮҮЛХЭБ?

Наран сэсэгэй, үлтэнэгэй үрэхэндэ шубууд ехэ дуратай юм. Гэбэшые наран сэсэгэй томонууд үрэхэды борбилоонууд болон хүхэ буханууд эдихэдээ ядалдадаг. Тиймэһээ тэдэниие нязалаад үгэбэл, дээрэ.

Арбузай үрэхэн үбэлжэдэг шубуудта ехэ аша туһатай юм. Намартаа, арбузай элбэг үедэ, үрэхэнүүдынь нөөсэлхэт. Урид уһаар зайлаад, хүүлээрнь саарһан дээрэ нимгэхэнээр тараажа хатаадаг. Хатаһан үрэхээ туулмаг гү, али хайрсаг соо хэжэ, хуурай газарта

хадагалхат. Угаагдаагүй хаа, буритажа магадгүй. Гэхэ зуура 25-30 гаран градус хүйтэндэ имэ тэжээл үгэжэ болохогүй. Арбузай үрэхэн таһа хүрөөд, шулуун мэтэ болошохо, тэрэниие шубууд эдихэгүй.

Обёос, шара будаа мэтын тэжээлы борбилоонууд, хүхэ бухануудшье түүжэ эдихэ.

Хушын һамарта тоншуулууд, хүхэ буханууд дуратай. Гэбэшые хүхэ бухануудта һамар нязалаад үгэхэ хэрэгтэй.

Халаахайн үрэхэ ороһоо эдидэг шубуудай олонхинь, мүн

хүхэ бухануудшье тэжээл болдог.

Түүхэй өөхэндэ хүхэ буханууд, тоншуулууд, шийсгалдайнууд ехэ дуратай. Илангаяа янгинама хүйтэндэ түүхэй өөхөн амтатайшье, аша туһатайшье тэжээл болодог.

Түүхэй мяхаар олон шубууд хооллодог. Жэшэнь, хулганын, ондатрын, хэрмэнэй мяхан, гэрэй мал гаргахада үлэхэн гэдэхэ дотор, шубуунай, таһагай дотор гэхэ мэтээр үбэлдөө шубуухайнууды хаа-яашье хаа, тэжээхэдэ болохол ааб даа. Шабын түмэртэ гү, али оһорто уяжа, али гэбэл, һөөгүүдэй мододой гэшүүһэндэ тараажа үлгэдэг юм.



Эдеэлхээе ерыт даа, шубуухайнууд!

М. ШАНТАКОВОЙ фото.